

Ajalugu

Teel ellu — Paul Rummo noorsoonõuand
Rändajad — H. Jätku noorsoonõuand
Käbaste kuninganna — A. Rahula

SISU:

V. Orav — Võidupühaks 1936.

Fr. Puksoo — Eesti teaduslik kirjandus.

N. Ruus — Raamatukogude päevaküsimusi.

Paul Rummo — Õpiringide seinaleht.

Rud. Sepp — Otsinguist väike-lava kujundamisel.

Asm. — Häremärkusi seltskon-nategelasist ja maateatrist.

E. P. — Külateatri päeva-küsimusi.

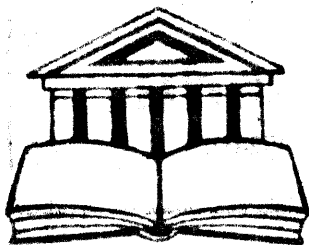
Seltside töömalt.

Soome-Ugri V. kultuur-kongress.

5

X AASTARÄIK

1 9 3 6

EESTI HARIDUSLIIDU AJAKIRI

Uudisnäidendeid maalavadele.

Eesti Haridusliidu kirjastusel ilmusid trükist:

Vahtramäe vabastajad — J. Riisalo rahvatükk 4 vaatuses.
Vaga Jaagup — E. Maiste 2-vaatusline rahvatükk lauludega.
N. Goldschmidti muusika.
Bernhard Riives — Aino Kallas'e näidend 1 vaatuses.
Süüdlased — Joh. Ruveni näidend 4 vaatuses.
Potilill ja karusammal — Enn Vaiguri rahvatükk 4 vaatuses.

Noorsoonäidendid:

Teel ellu — Paul Rummo noorsoonäidend 3 vaatuses.
Rändauhind — H. Tuliku noorsoonäidend 2 vaatuses.
Kääbuste kuninganna — A. Rahula lastenäidend 1 vaatuses.

Parukate laenukogu.

Suurim valik meeste ja naiste parukaid.

Tarvitamise tasu:

meeste parukad — Kr. 0.40
naiste „ — „ 0.75

Dekoratsioonide valmistamise materjalid.

Linane dekoratsiooniriie Kr. 0.90—1.20 meeter.
Kardinariie Kr. 0.75 meeter.
Lavapuurid, plokid, konksud jne.

Lava valgustamiseks:

gaasilambid ja prožektorid.

Eesti Haridusliidu

Teatritarvete ladu

Tallinn, Uus tänav 2—2. Telefon 452-02.

A R E N G

EESTI HARIDUSLIIDU AJAKIRI

№ 5. 20. JUUNIL 1936.

IV (X) AASTAKÄIK

Tähtis lüli Eesti iseseisvumises — Võnnu lahing.

(Võidupühaks 1936).

V. Orav.

Võidupüha on eestlaste kõigi võitluste ja võitude ning eriti Võnnu lahingu mälestuspüha. Saksa tagavaraväelaste ehk n. n. landesvääri purustamine Võnnu lahingus 1919. aasta jaanilaupäeva sangarlikus võitluses ja vene enamlaste vägede väljatõrjumine Eesti Vabariigi piiridest — need on suured konkreetsed tähtpäevad pikas võitlusteahelas Eesti riikliku iseseisvuse eest. Need on pöördelised tähtpäevad, mille järele sai tõeks Eesti iseseisvus.

Meie võidurõõm ja pidulik meeleolu Võidupühal on seda suurem, et kõigest 20 aastat tagasi Eesti Vabariigi loojad ja praegused juhid oma unistusteski ei julgenud minna nii kaugele, kui nad tegelikult on juba 18 aastat.

Esimestel Vene suure revolutsiooni päevadel nõuti eestlaste poolt ainult ajutist maaomavalitsust. Rõõmsad olime juba siis, kui Eesti Liidu saatkonnal õnnestus nõutada Vene ajutiselt valitsuselt Eestimaa omavalitsuse seaduse kinnitamist 30. märtsil 1917. Uhked olime esimese Eesti rahvusest kubermangukomissari Jaan Poska üle! Vaimustusega tervitasime 10. aprillil samal aastal Vene ajutise valitsuse esindajat Aleksander Kerenskit, kes oma kõne „Estonia“ teatrisaalis lõpetas sõnadega:

„Elagu autonoomne Eesti!“ Seal kõlas juba midagi enam kui ajutine omavalitsus. Autonoomne Eesti! Juulikuus samal aastal Eesti rahvuskongress püstitas uue nõude: Eesti olgu Venemaa vabariikide liidus osariik Eesti! Konföderatiivne Eesti! Lõpuks: iseseisev Eesti!

Kiirelt vilksatasid need Eesti iseseisvuse arenemiskäigu tähised. Mida enam Venemaa asjad alla mäge veeresid ja Vene valitsuse jõuetus tuntavamaks sai, seda kiiremini küpses Eestis mõte võtta oma asjad täitsa enda kätte. Seda asjaolu kiirustas teiselt poolt sakslaste tulek Saaremaale ja enamline riigipööre Venemaal. 15. novembril astus erakorraliselt kokku Eesti maapäev ja kuulutas enese kõrgemaks võimuks koha peal. Kui 1917. ja 1918. aastate vahetusel peetud nõupidamistel jõuti üksmeelsele arvamusele Eesti iseseisvuse asjus, siis otsustas maapäeva juhatus ja vanematekogu 10. jaanuaril 1918. a. saata välismaile saatkonna nõutama tunnustamist Eesti iseseisvusele.

Maikuu jooksul 1918 olid tunnustanud Eesti maapäeva tegelikult (de facto) iseseisvaks valitsuseks kolm Lääne-Euroopa suurriiki: Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia. Enneaegne oli Tartu saksa

ajalehe toimetaja von Tiedeböhli kahjurõõm, kes sakslaste tulekul hõiskas: „Finis Estoniae! Lõpetatud on jutt Eesti iseseisvusest! Nüüd maksab ainult võitja õigus ja võitja tahtmus!“

Saksa okupatsiooniga 1918. aastal taheti küll Eesti rahvuslikke aateid maha suruda, taheti meid ümber rahvustada, maad sakslastega asustada. Kuid see asjaolu oli ainult kasuks noorele Eesti Vabariigile, mis päev enne sakslaste Tallinna tulekut kuulutati välja 24. veebruaril 1918. See tõik, et meie esimesi ministreid veeti mõõda vanglaid, ja meie noortsugu koolide kaudu hakati saksastama, et maad tühjendati niikuinii vähestest, sõjakurnas säilinud varadest, et Eestist taheti luua Balti hertsogiriik Saksa ülemjuhatusel all, tõstis kirjeldamatu viha sakslaste vastu ja äratas ennenägematut vaimustust vabadusvõitluseks.

Luupainajalikust saksa okupatsioonist vabastas meid liitlaste hiigla võit Lääne rindel ja riigipööre Saksamaal. 11. novembril 1918 ilmus Jaan Poska allkirjaga teadaanne, et Eesti Ajutine Valitsus ja kõik demokraatlikud omavalitsused jätkavad oma tegevust, mis oli katkestatud kaheksa kuud kestnud Saksa okupatsiooniga.

Sündiva riigi korraldamisele Eestis aga tulid juurde veel sõjamured: 22. novembril 1918 oli esimene enamlaste pealetung Narvale. . . Rahata tuli riik luua, relvadeta — sõda alata. Esimest hädaabi laenu näol ja sõjariistade saadetisena saadi Soome vennasrahvalt. Suuremat abi oodati Inglismaalt. . . Kes aga oma rahva poegadest vihasele vaenlasele kokkumatult astusid vastu, need olid tookordsed noored, nüüd juba täismehed. Noorte eeskuju sütitas ka vanemaid mehi. Ja 5. jaanuaril 1919 eestlased asusid põgenevaid venelasi, hiinlasi, punaseid lätlasi ja teisi taga ajama. Eesti Vabariigi esimeseks aastapäevaks 24. veebr. 1919 vägede ülemjuhataja kindral Juhan Laidoner võis uhkusega teatada Vabariigi valitsusele,

et ühtki välisvaenlast ei ole Eesti Vabariigi piirides.

Eestlased tõrjusid välja enamlased isegi Lätimaalt, meie lõunapoolse naabri piiridest.

Aprillikuus keset sõjakära peeti valimisi Eesti Asutavasse Kogusse, mis astus kokku jüripäeval 1919. Valitud rahva poegade suu läbi Asutav Kogu seletas kõigile maailmarahvastele: „Nüüd on tulnud aeg, kus Eesti rahvas, seistes keset hirmsat ja verist võitlust oma iseseisva eluõiguse eest ja tagasi tõrjudes ähvardava hävituse lainet, astub teiste iseseisvate rahvaste hulka ja nõuab enesele püsivat paika rahvaste liidus suveräänse riigina.“

Seal aga kerkis maikuu samal aastal uus hädaoht. Meie idasse suunatud vägede ühendusteedele ja selja taha, Võnnu ja Ramotski piirkonda, ilmusid kindral von der Goltzi käsul saksa landesväeri väeosad. Oli ilmne, et sakslasi ei huvita enamlaste jälgimine, vaid et nad tahavad võtta enda alla kogu Lätimaa ja tungida sealt edasi Eestisse. Meie vägede ülemjuhataja kindla nõude, tõmbuda tagasi Koivajõe joonele, sest põhjapool sellest joonest ei olnud enam enamlasti, jätsid sakslased tähele panemata. Kokkupõrge oli paratamatu, kui ei tahetud panna Eesti rahva vabadust suurimasse hädaohtu. Ei muutnud asja ka edaspidised läbirääkimised ja sellega seoses olev vaierahu. Selgus peagi, et sakslased kasutasid vaierahu oma jõudude koondamiseks. Jõudude vahekorraldustel saksa landesväeriga võrreldes 1919. aasta juunis oli järgmine. Eesti vägesid oli Võnnu-Riia all 6450 meest, keda abistasid 1430 lätlast; landesväeril aga oli 8100 sõdurit, nii et arvuliselt olid vastaspoolel peagu võrdsed. Tehnilise varustusega aga landesväär suuresti ületas Eesti vägesid. Nii oli landesväeril 7 lennukit ja 20 õhukaitsekahurit, milliseid eestlasil üldse ei olnud, kuulipildujaid oli sakslasil 492, meil aga 313, kahureid oli neil 70, meil aga — 40, soomusautosid neil — 4, meil —

3, soomusronge neil — 1, meil — 3.

Otsutav võitlus algas 19. juunil saksa rauddiviisi kallaletungiga meie vägedele. 20. ja 21. juunil 1919. oli hädaohtlikke, isegi väga hädaohtlikke hetki Lemsalu ja Võnnu all, kuid Eesti väed pidasid vastu ja 22. juunil läksid vastupealetungile ning löid vastase täiesti põgenema. Öösel vastu 23. juunit, nii siis täna 17 aastat tagasi, oli vaenlane põgenenud kogu rindel. Ka Riia eelsed kindlustused ja rauddiviisi reservid ei aidanud. Iga Eesti sõdur tundis, et tal oli täita aastasadu kestnud rahvuslik ülesanne. See maruhoogne pealetung Eestist Riia alla, sama teed kaudu, mida mööda 700 aasta eest sakslased olid sisse tunginud, sai viimase aja Ida-Euroopa ajaloo üheks tähtsamaks sündmuseks: ta lõi tagasi Saksa tungi itta! Võnnu-Riia lahingutes. öeldi moodsatele randrüütlitele, muistsete ristisõdijate järeletulijatele: „Siit saadik ja mitte enam!“ Eesti rahvas kasvas ühe hoobiga üldtunnustatud jõuks, mis suutis vaos hoida mitte üksi vene korralagedust (anarhiat), vaid ka saksa militarismi.

Peale saksa laiutamispoliitika nurja ajamise eestlaste võit landesvääri sõjas 1) aitas jalule Läti Vabariigi rahvusnõukogu valitsuse Ulmanisega eesotsas, 2) andis tagasi Lätile kaotatud territooriumi, 3) pani aluse koostööks Eesti ja Läti vägede vahel ja 4) likvideeris Balti aadli hädaohtu, mis ähvardas Eesti ja Läti riigi iseseisvust.

Vaenlane võideti hiilgavalt Võnnu väljadel ja Koivajõe kallastel, mis puhul täna juubeldamegi võidutule ääres, kuid see võit nõudis meilt ka raskeid ohvreid. 19—23. juuni lahingutes eestlased kaotasid surnutena ja teadmata kadunutena 7 ohvitseri ja 108 sõdurit, haavatutena ja põrutatutena umbes 400 sõjaväelast; lätlased kaotasid surnutena 2 ohvitseri ja 11 sõdurit, haavatutena ja põrutatutena 3 ohvitseri ja 40 sõdurit. Üldse langes Eesti vabadussõjas surnutena 3450 sõjameest, haavata sai

10105 meest. Kõige suuremad kaotused olid 3., 6. ja 9. rügemendis, kes vapralt võitlesid „isamaa ilu hoieldes“ Võnnu—Koiva—Riia liinil. Suurem osa tuli tagasi küll tervena ja võidurõõmsana, kuid mõnedki jätsid isamaa altarile oma kallima vara — noore elu. Au langenud kangelastele Eesti vabadussõjas! Harduses kummardame oma pead nende ette, kelle nimed on kuldtähtedena raiutud marmorisse ja jäädvustatud Eesti ajaloo veergudel.

Varsti pärast sakslaste lõplikku löömist ja vaherahu sõlmimist telegrafeeris vene välisasjade komissar Čičerin rahu asjus Eesti Ajutisele Valitsusele 31. augustil 1919. Temale vastas Eesti välisminister Jaan Poska 4. septembril Eesti nõusolekust selleks. 17. septembril peeti Pihkvas esimene koosolek rahuasjus. Detsembrikuu alul astus kokku uus rahukonverents Tartus. Kuid mitte üksi Tartus, vaid veel enam otsustati Eesti saatus Narvajõe kallastel, kus muistsed kindlused ja kaitsetornid tähistavad piiri Lääne- ja Ida-Euroopa vahel. Narvast sai Eesti Verdun . . .

Juba vana aasta õhtul 1919 kirjutati alla vaherahu lepingule. Selle sissejuhatuses tunnistas Vene valitsus „ilmingimatult Eesti riigi rippumatust ja iseseisvust ja loobus vabatahtlikult ja igaveseks ajaks igasugustest suveräänsetest õigustest, mis maksva riigiõigusliku korra ning rahvusvaheliste lepingute põhjal Venemaal Eesti maa ja rahva kohta oli olnud.“

Rahulepingu allakirjutamisega 2. veebruaril 1920 oli möödas kõige raskem ajajärk meie iseseisvuse võitlusest.

Kolme aastaga, 1917—1920, oli Eesti enesele vene revolutsiooni tuleproovis ja maailmasõja lõpukrampides võitnud „koha päikese all.“ Mis tegelikult (de facto) oli olnud maksev juba kolm aastat, sai õiguslikult (de jure) selleks tunnustatud 26. jaanuaril 1921. aastal. Sel puhul tervitades Eesti saadikut Pariisis Karl Robert Pustat ütles too-

kordne prantsuse peaminister Aristide Briand, de jure tunnustamise ülesvõtja:

„Härra president!

Liitriikide ülemnõukogu, tähele pannes palveid, mis Teie valitsuse poolt mitmel puhul esitatud, otsustas oma tänasel istumisel tunnistada Eestit kui riiki de jure. Liitriigid tahavad seega ära tähendada oma sümpaatiat, mis nad Eesti rahva vastu tunnevad ja lugupidamist avaldada nende jõupingutuste kohta, mida Eesti rahvas on teinud, et korras ja rahus oma rahvuslikku elu korraldada.“

See teiste rahvaste poolt tunnustatud ja lugupeetud, Eesti esivanematelt päritud visadus ja rahvuslik ühistunne aitas meid kolme aasta jooksul Vene riigi ahervartest end üles ajada, iseseisvusele. Uuel ajajärgul seisab Eestil ees ülesanne: omapäraselt, rahvuskultuuriliselt arenedes olla vahemeheks Lääne- ja Ida-Euroopa vahel, hoida ära vaenulikke hõõrumisi ja võtta osa rahulikust ülesehitamise tööst. Meile kui väikerahvale on võõrad vallutamissõjad ja võõra rahva allaheitmise püüded. Kui meie pühitseme täna oma Võidupüha, siis ei pühitse meie mitte võõra

maa vallutamise võitu, vaid oma maa vabastamist võõraste vallutajate käest. Meie rahvuskangelased ei ole oma verd valanud mitte võõraste rahvaste allaheitmiseks, vaid oma maa vabastamiseks, et see jääks seisma ja jääks vabaks.

Tänasel võidupühal kuulutame ja töötame pidulikult kõigile naaberriikidele: Meie ei siruta kätt võõra oma järele, kuid meie ei lase puutuda ka oma. Eesti peab jääma seisma, peab jääma vabaks.

Sellele suurele ülesandele jõudu mööda kaasa aidata on iga Eesti kodaniku kohus, olgu ta noor või vana, mees või naine. Vanad on palju ära teinud, teevad veelgi, kuid noortelt ootame seda veel rohkem, sest nemad kasvavad, kosuvad ja sirguvad suureks vabas õhkkonnas, iseseisva Eesti pinnal. Noorusele pühendatud vanima lauliku Friedrich Kuhlbari sõnad sütitagu meie südameid ja meeli võidutulede paistel:

„Noor on meie riik veel ja nooreks saab
[rahvas;

Soojemalt tuksub ka raukade rind.
Noorena võitles me maleva vahvas;
Vabaks sai jälle me isamaa pind.
Paistku meil ikka kui koidiku kuld
Sönast ja tegudest nooruse tuld!“

Eesti teaduslik kirjandus.

Fr. Puksoo.

Peab kõigepealt tähendama, et teaduslik raamat seisab kaugel üldpubliku piirkonnast, palju kaugemal kui teised kirjanduseliigid, nagu ilukirjandus ja populaarteaduslikud teosed. Viimased on määratud kasutamiseks igale kodanikule ja on ka sellele arusaadavad, teaduslikud aga leiavad kitsa huvipiirkonna. Samadel asjaoludel põhineb ka üldarusaamine meie tähtsama uurimise asutuse, teadusliku kirjanduse viljeleja — ülikooli tegevusest. Küll tuntakse ülikooli kui hariduslikku asutust, et ta valmistab ette arste, advokaate, kohtunikke,

õpetajaid, majandusteadlasi, agronoomi, kuid üpris vähe jõuab laiemasse ringkondadesse tema teaduslikest saavutustest.

Praegugi ei kavatseta üksikasjalikult loendada kõiki Eestis ilmunud teaduslike teoste täpseid pealkirju, vaid ainult anda üldülevaateid vähtsamaist uurimusalaadest. Pealegi ilmub suur osa eestlaste poolt koostatud teaduslikest teostest, eriti need, mis seotud kitsa alaga või käsitlevad rahvusvaheliselt huvitavaid küsimusi, mitte eesti keeles, vaid kas inglise, prantsuse, vene või saksa keeles. Sel teel lei-

takse neile laiemat tähelepanu teaduseilmas, saades tähtsamaks propaganda abinõuks Eesti kasuks. Kuigi eesti keelt tuntakse väga vähe väljaspool oma riigi piire, leiab osa uurimustulemusi eriti rahvuslike teaduste alalt avaldamist siiski ka eesti keeles. Selleks on omakorda tähtis emakeelne teaduslik sõnatagavara, sest et teoste väljaandmiseks või ka nende tõlkimiseks võraist keelist on vajalik teaduslik terminoloogia ehk oskussõnad s. o. teaduse või tehnika alal esinevate mõistete või nähtuste nimetused. Neil asjaoludel kujuneski meie keeleteaduse üheks tähtsamaks ülesandeks koguni veek aastakümme enne iseseisvust koostada oskussõnastikke igalt teadusalalt. Need töötatakse välja eriteadlastest koosnevais komisjonides, peaaegu kõik keeleteadlase lektor Joh. Vold. Veski kaasabil, ning seni on ilmunud 35 sellist erisõnaraamatut, üks viimastest õigusteaduseline. Sel teel on loodud 150.000 uut eesti sõna.

Asudes nüüd küsimuse sisulisele vaatlemisele, peab mõnma, et meil enne iseseisvust eesti teaduslikku kirjandust nagu ei olnudki. Kui Eesti ainekliku alal teaduslikult teotsetigi, siis oli see rohkem asjaarmastajate algatus, töö ilma kindla süsteemita, juhuslikku laadi. Endine saksa-vene Tartu ülikool ei tundnud mingit huvi eesti rahva tundmaõppimiseks. Ainult õpetatud Eesti Selts Tartus, mille ümber olid koondunud eestisõbralikud sakslased, peamiselt pastorid ja ka tollaegsed üksikud eestlased — haritlased, nagu dr-id Faehlmann ja Kreutzwald, avaldas XIX saj. keskelt peale agaralt uurimusi seltsi väljaannetes eesti keele, rahvaluule ja muinasteaduse alalt. Samad rahvuslikud teadusealad leidsid viljelemist ka hilisemate eesti haritlaste kaudu: rahvaluule, etnograafia ja keeleteadus dr. J. Hurda, M. J. Eiseni, dr. O. Kalda ja ajalugu, eriti kultuurilugu W. Reimani poolt. Nüüdki oli peahuvi juhitud, ja, täiesti asjalikult, materjali hankimisele kas Eesti Rahva Muuseumi või rahvaluule kogudesse, kuid selle kõrval pääsis siiski avalikkuse ette ka mõningaid eriuurimusi, nagu Setukeste laulud ja teisi. Kuid alles iseseisev Eesti riik, üheskoos oma eesti ülikooliga muretses võimalusi eesti teadusliku kirjanduse arendamiseks.

Peatudes nüüd kõigepealt neil üldsisuga

teatmeteostel, mis pakuvad ülevaadet kas tervest teaduseilmast või piirduvad Eesti alaga, olgu esmajoones mainitud meie suurtegevõtte, kõigi teaduste varaait — „Eesti Entsüklopeedia“; viimane sõna kreeka keeles tõlgituna tähendab kasvatus ehk hariduse ringi. Teos ilmub 8-as köites, millest tellijaila kätte saadetud 6 esimest köidet. Sellise teose väljaandmiseiga seotud suured kulud (mis ulatuvad miljoneisse sentidesse), kui ka raskendatud teadusliku täpsuse saavutamine koostamisel on põhjuseks, et üldteaduslikke leksikone väikerahvaste juures võib trükkida poolesajandi jooksul üksainsam. Need asjaolud põhjustasid ka eelmiste katsete nurjumisi entsüklopeedia väljaandmiseks Eestis juba enne iseseisvust, — dr. K. A. Hermanni poolt, kelle „Eesti Üleüldise teaduse raamat“ jõudis ainult 1½ köiteni ning samuti jäi pooleli hiljem Schmidt'i raamatukaupluse kirjastusel ilmunud J. Muide „Hariduse sõnaraamat“. See on arusaadav, kuna Hermann ja Muide töötasid täiesti üksi ja pealegi oli Schmidt'i väljaanne liiga lühike, et täita rahuldavalt oma otsekohest ülesannet — olla üldteaduslikuks käsiraamatuks. Selle vastu suudab K/U „Looduse“ entsüklopeedia oma 200 kaastõolisega, kes kõik eriteadlased oma aladel, esile tuua kõige uuemat, kõige täpsemat n. ö. teaduse viimast sõna. Püsidis täiesti teaduslikul alusel, on väljaanne rahvalik ja sellena kõigile arusaadav.

Eelpool nimetatust kitsamais piirides, olles entsüklopeediaks ainult Eesti kohta, liigub Haridusministeeriumi toetusel 10 aastat tagasi välja antud „Eesti: Maa-rahvas-kultuur“, milles üle 100 iseseisva artikli, ja kus valgustatakse igakülgselt meie olusid. „Eesti Biograafiline leksikon“ omakorda aga muretses ainult eluloolisi andmeid tähtsamaist eesti tegelasist ja valgustab nende teeneid nii riiklikul kui ka teaduslikul ning kirjanduslikul alal. Siin on arvestatud ka ajalukku läinud, surnud isikutega, kuna „Eesti avalikud tegelased“ piirduvad ainult elavatega.

Samu küsimusi, mis eelpoolnimetatud „Eesti. Maa-rahvas-kultuur“gi, kuid erikirjelustega üksikute maakondade kaupa, käsitleb „Eesti Kirjanduse Seltsi“ koduuurimise toimkonna koguteos „Eesti“. Sellest sarjast on seni ilmunud köited: Tartumaa, Võrumaa, Vil-

jandimaa, Pärnumaa, Valgamaa, Setumaa ja Saaremaa, andes maadeteaduslikke ja ajaloolisi ülevaateid, loodusekirjeldusi ning valgustades majandusolusid. Iga ande esimeses osas vaadeldakse tervet maakonda, millele järgnevad maakonda kuuluvate üksikkihelkondade eluaval-dused.

Mitte vähem tähtis meie kodumaa tundmise alalt kui maakondade kirjeldused ei ole ka Tartu linna väljaanne — koguteos: „Tartu“, (saksa- ja prantsuskeelse kokkuvõttega), mis sisaldab igasuguseid teateid linna minevikust kui ka olevikust tervikuna: ajalugu, geograafiait ja linna administratiivset korraldust. See tüse väljaanne on esimesi sellelaadilisi kogu Balti-mail. Praegu on valmimisel vastav koguteos ka Tallinna linna kohta.

Peale nimetatud teoste pakub eriliselt sta-tistilisi andmeid eesti olevikust Riigi Statistika Keskbüroo poolt välja antud „Eesti 1920—1930“ ühel ajal vastava saksakeel-se teosega. Kuid neist palju täielikum kui ka uudsemaid materjale sisaldav on mullune Sta-tistika Keskbüroo juhataja A. Pullerits'i inglis-keelne teos „Estonia“. Pole tähtsusetu tei-sedki Statistika Keskbüroo väljaanded, eriti kuukiri.

Üle minnes üldsisuga teostelt erialade-le, peab märkima, et meilgi praegu nagu välismail ilmub suurem osa teaduslikku kirjandust vähemate uurimuste kujul eesti kutsealalistes ajakirjades, nagu näiteks: Agronoomia, Ajalooline Ajakiri, Eesti Arst, Eesti Keel, Eesti Kirjandus, Usuteadusline Ajakiri ja Oigus, kui ka vastavais välismaa ajakirjades. Autoreil on kombeks siin esinevaist üksikartikleist valmis-tada separaate ehk äratõmbeid.

Ajakirjades esinevad vähemaulatuslikud teo-sed paarist leheküljest paarikümneni, kuna suu-remad 50—500 leheküljeni, ilmuvad Ülikoo-li ja teaduslike seeltside toime-tiste sarjades. Tartu Ülikooli Toimetistes — Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis) — millest ilmunud senini 70 köi-det, on lubatud kirjutada peale eesti keele ladi-na, inglise, prantsuse, saksa, vene ja itaalia keeles. Õpetatud Eesti Seltsil, mis asub Ülikooli juures, on aga 5 eriväljaannet: 1) Aastaraamat, sisaldav lühemaid artike-leid — koosolekute ettekandeid, 2) Toimeti-

sed plkemate uurimustöödega, 3) eriteaduslik bibliograafia: „Eesti filoloogja ja ajaloo aasta-ülevaade“ ning 4) Eritoimetised monograafi-liste uurimustega. Peale nende nelja muukeelse sarja on ka eestikeelne Kirjad. Kui OES on on vaimuteaduste esindaja, siis loodusteadusi vastavalt harrastab „Loodusuurijate Selts Tartu Ülikooli juures“. Sellegi väljaanded (aruanded, arhiiv ja kirjatööd) eesti teaduse propaganda otstarbel on muukeelsed.

Peale nende kahe suurima teadusliku too-danguga asutuse on ülikooli juures teisigi n. n. akadeemilisi seltse, kes avaldavad kas ajakirju, nagu Akadeemiline Põllumajanduslik Selts, näi-teks Taluperenaist, või sarju nagu Aka-deemiline Kirjandusühing.

Kirjastajaist, teotsevaist ainult puhtteadus-liku raamatu alal, on meil ainsam Tartus Aka-deemiline Kooperatiiv, mis kirjastab ülikooli õpperaamatuid, väitekirju ehk doktori-töid ja muukeelset Eestit tutvustavat kirjan-dust rahvuslike teaduste alalt.

Rõhutan peamiselt rahvuslike ehk kodu-maasi teadusi s. o. selliseid, mis puudutavad meie maad ja rahvast, ning kuhu kuulub nii vaimuteadusi kui ka loodusteadusi.

Vaimu- ehk humanitaarteadused, nagu kee-leteadus, rahvaluule, etnograafia, arheoloogja ja ajalugu käsitlevad inimese vaimuelu aval-dusi, loodusteadused aga, nagu botaanika, geo-loogia, maadeteadus, zooloogia teotsevad loo-dusnähtuste ja avaldustega. Nimetatud puht-loodusteadused on aluseks rakendusteadustele, nagu näiteks arstiteadus, põllumajandus.

Peatudes alul vaimuteadustel ja kõigepealt keeleteaduse juures, siis leiab siin harras-tamist esmajoones emakeel ja lähemad sugu-keeled. Sest kolmandama soome-ugri kultuur-rahvana (soomlaste ja ungarlastega kõrvuti) on meie otsesemaks ülesandeks osa võtta uurimus-töist soome-ugri keeleteaduse alalt. Nii ongi peatutud eriti eesti murrete juures, kuna need moodustavad rikkaliku allika uute sõnade loo-miseks, ja Eestikeelse Arhiivi prof. A. Saareste juhtimisel on koostatud üle 330.000 murde-sõna. Hõimurahvastest Läänemere Soome keelte alal on uuritud prof. J. Mägiste poolt ingeri murdeid, vadja- ja vepsakeelt, ka liivikeelt ning teotsetakse kaugemate hõimurahvaste keelte n. n. uuralikeelte alal (prof. J. Mark). Keeletead-

lased (prof. J. Mark) tungivad isegi kultuurloolistesse küsimustesse, nagu rukkipeksust eestlaste juures, kaubanduse oludest, kuna keel s. o. asjade nimetused aitavad mõndagi probleemi lahendada. On ilmumas suur 3 köiteline „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat“ ja „Väike õigekeelsus-sõnaraamat“ ning häid, asjalikult koostatud praktilisi keeleõppimisetarbeid rahuldavaid kahe-keele sõnastikke: eesti-soome, soome-eesti, saksa-eesti, eesti-saksa (Wiedemann on küll vananenud, kuid lähemal ajal valmib uus teos), esperanto-eesti, inglise-eesti, prantsuse-eesti ja eesti-prantsuse. Nimetan ainult paremaid.

Meie rahvusliku omapära muinaskultuuri uurimise seisukohast on tähtsad folkloor ja etnograafia. Rahvaluuleteadus ehk folkloor käsitleb rahva vaimse loomingu varasid, sõnalist põhikultuuri, s. o. rahvalaule, vanusõnu, muinasjutte, muistendeid, usundit ja kombeid, kuna etnograafia peatub esemelise ja kujutavkunstilise loomingu juures, ühesõnaga vanavaral. Meie rahvaluule kogud, tervete sugupõlvede kultuuripärand, on suuremaid maailmas, mis võimaldavad üksikute küsimuste uurimist. Neil kogudel on rahvusvaheline tähtsus, sest siin on palju elemente, mis mujal juba välja surnud või tunduvalt muutunud, nagu mardisandi kombed. See on kõige rahvuslikum ja samal ajal ka rahvusvahelise teadus, sest kuigi muinasjutud on rahvusvahelise päritoluga, muutub nende vaim iga eri rahva juures selle iseloomu kohaselt. Sellelt alalt on ilmunud 3-e osaline Dr. O. Looritsa „Liivi rahva usund“, koguteosed „Vanavara vallast“ ja „Kaleviste mailt“ (õpetatud Eesti Seltsi väljaanded), on peatunud näiteks üldtuntud lauludel „Jänese ohkamisest“ ja (prof. V. Anderson) „kuningatütrest ja kuningapojast“, mõlemad rahvusvahelise päritoluga, kuna algupärane (eesti) on joomalaul: „Vanemate vara“ (A. Kurlents). Peale selle rahvusmuusika alalt (H. Tampere) on käsitletud eesti-soome rahvaviise, eesti linnulaulu imitatsiooni ehk järeleaimamist, ning kogu kuuendat ja seitsmendat Moosese raamatut (prof. V. Anderson).

Etnograafia ehk rahvateadus on aluseks osaliselt meie tänapäeva omakultuurile, mis puutub rahvariideisse ja rahvaornamentikasse. Nõnda ongi esmajoones neid küsimusi

puudutatud ja avaldatud, Dr. O. Mannise eesti rahvariide ajalugu, ülevaated kannudest ja kinnastest ja terve rida teisi lühemaid üksikuurimusi, mis on avaldatud esemete panipaiga — Eesti Rahva Muuseumi aastaraamatuis. On käsitletud Peipsi kalastust (G. Ränk) ja ei puudu ka kõikehaarav teos Dr. O. Manniselt saksa keeles: „Eesti esemeline kultuur“ käsitlestega jahindusest, kalandusest, hülgepüügist, ehitustest ning samuti saksakeelne F. Linnus-Leinbockilt.

Naaberlari arheoloogia ehk muinasteadus kinnis- ja vallasmuististe uurimiseks on eesti ajal arenenud tõeliseks kultuurilooks, mis igakülgselt valgustab meie maa vanemat rahvuslikku ja majanduslikku saamislugu ja seda mõjutanud looduslikke ja teisi tegureid.

Sellelt alalt on uurimusi, nagu eesti muinasaeg, eestlaste kultuur muistsel iseseisvuse ajal (prof. H. Moora), Euroopa muinasaeg (prof. A. M. Tallgren), eesti muinaslinnad (E. Laid) ning ei puudu ka üksikuid vanade kalmude kirjeldusi.

Kuid vaimuteadusist kõige vanem kui ka tähtsam on ajalugu, kuna iga rahvas tunneb huvi iseenda kui ka teiste rahvaste mineviku tundmaõppimise vastu. Muidugi püsib meil esikohal eesti ajalugu, seda rohkem veel, kuna seni käsitleti seda vildakalt: balti-sakslaste seisukohast. Ajajärgudest on senini erillist rõhutamist leidnud eesti uurijate poolt rootslaeg — XVII sajand ja ka veneaeg, peamiselt XIX sajandi keskelt peale: (Dr. J. Vasar) mõisade reduktsioon, (Dr. H. Sepp) Karl XII sõjategevus Eestis, (Dr. O. Liiv) eesti majanduslikud probleemid rootsi ajal, (Dr. H. Kruus) talurahva käärimine XIX saj. keskel. Kuid teisedki ajastud pole täiesti silmapaari vahele jäetud: keskajast on uurimusi (Dr. P. Johansen) „Daani hindamise raamatust“, asustamise- ja agraaroludest, ärkamisajast — kultuuriloolisi ülevaated, nagu (Fr. Tuglase) „Eesti Kirjameeste Selts“, uuemast ajast — rida mälestusi vabadussõjast, teatri ajalugusid: Vanemuine, Estonia ning rida ülevaateid ülikooli tegevusest 300 a-se juubeli puhul. Koostatakse peale selle veel üksikute kihelkondade ajalugusid (J. Köpp), genealoogilisi ehk suguvõsade ülevaateid (M. Lipp) jne. Lisaks kõigele sellele ilmuvad praegu isegi kaks täielikku ajalugu: K/Ü „Looduse“

„Eesti rahva ajalugu“ ja Eesti Kirjanduse Seltsi „Eesti ajalugu“, millistest viimane tahab olla rohkem teaduslikum, kuid selle juures ikkagi üldarusaadava käsitlusega.

Jälgides nüüd edasi teisi humanitaarteaduste harusid, kirjanduslugu, siis tuleks esmajoones arvesse uurimusi ja leidusi vanema kirjanduse alalt, muidugi tähtsamana neist juubilaar — Wanradt-Köllli katekismus (P. Johansen, H. Weiss). Siia hulka kuulub „Eesti Kirjandusajalugu tekstides“ ja „Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi“. Peale selle on eriliseks huviosaliseks olnud dr. Kreutzwald (G. Suits) ja peamiselt tema Kalevipoeg — eesti rahvaeepos. Ei saa nimetamata jätta A. Anniste „Kalevipoeg eesti rahvaluules“ ja illustreeritud väljaannet. Ka leidub peale selle veel terve rida monograafiaid ehk eriteoseid uuemate kirjannikkude kohta. Kirjutusi kõigist ajajärkudest pakub teos: „Raamatu osa eesti arengus“.

Kunsti ajaloo alal on leidnud tähelepanu meie vanemate kirikute ehitusest, nagu Karja kirik Saaremaal, eesti kodakirikud (prof. H. Kjellin). Ka XVII saj. rootsiaegse ehituskunstiga, eriti Narva linna arhitektuuri alalt, on teostatud (prof. St. Karling). On ilmunud eriuurimus meie vanima, Tallinna, raekoja kohta. Peale nende Põltsamaa loss kui XVIII saj. kunstimälestus, Tartu ülikooli ehitisi XIX saj. alult (V. Vaga), need kõik viitavad meil arhitektuuri eelistamisele. Kuid maalikunsti pole hooletusse jäetud, arvestades eriuurimusi eesti kuntnike toodangust ja isikuist: Johan Köler, Konrad Mägi (R. Paris). Ei puudu ka kõikehaaravaid ülevaateid: A. Vaga „Kunsti ajalugu“, millest senini ilmunud küll ainult I osa — keskaeg ja „Uuem eesti kunst“ s. o. XIX—XX saj. maali- ja raidkunstist (R. Paris).

Kasvatusteaduse alalt on uuritud eesti laste arenemist testide abil ja meetoodilisi probleeme. On ilmunud P. Põllu „Eesti kooli ajalugu“ ja „Üldine kasvatusõpetus“. Õigusteaduse alalt on meile kõige tähtsamad eesti õiguse ajalugu kui ka meil kehtivad seadused. On ilmunudki rida seadustekogusid, eriti kriminaalõiguse valdkonnast. Kuid huvitav on kindlasti meie õigusliku kultuuri areng, meie õiguse ajalugu. Sakslased nägid selles kui saksa õiguse ajaloo üht osa, mille

tõid Eestisse saksa ristiriitlid XIII saj., kuid uuemal ajal on eestlaste-uurijate poolt kindlaks tehtud, et juba 1000 aastat valitseb meil oma Vana-Eesti õiguslik kord seoses eesti ühiselise korraldusega (prof. J. Uluots). See püsis veel saksa sissetungi järelgi, eriti agraar- ehk maaolude korralduse alal. Peale eesti agraar-õiguse arengu on käsitlemist leidnud ka meie keskaja kriminaalõigus, eriti varandusvastased süüteod, nagu seda on vargus ja röövimine (dr. L. Leesment).

Peale nende ei puudu õigusteaduse alalt ka ülevaateid rahvasteliidu ja üksikriikide suhtest (prof. N. Maim), rahvusvaheliste lepingute järelevast (dr. N. Kaasik), eesti välispoliitikast riigi rajamisel (prof. A. Piip), on käsitletud eesti administratiiv- ehk haldusõiguse allikaid (prof. St. Csekey). Ka on viljelemist leidnud teaduslikult viimasel ajal majanduslikud küsimused, millistest tuleb esile tõsta eramajandust või moodsama nimetusega käitismajandust (Ed. Poom).

Usuteadus on annud kirjeldusi usupuhastuse tulekust eestlaste maale, kodumaa kirikuloolistest mälestusmärkidest. Peale selle on jõutud ka rahvusvahelisse teadusevalda uurimustega usufilosoofiast, ajaloolisest (prof. E. Tennmann) ning dogmaatilisest martüüriumist (prof. O. Sild) ja prohvet Malakea raamatu kohta (prof. A. Bulmerincq).

Vaimuteaduste kõrval on ka loodusteadus kodumaisi alasid, kõigepealt maade-teadus ehk geograafia, mis tegelikult on sillaks vaimu- ja loodusteaduste vahel. Peab tähendama, et siin on palju korda saadetud (prof. Granö), kui ainult ehk meelde tuletada eelpool nimetatud maakondade ja kihelkondade ülevaateid koguteoses: Eesti. Kuid on ilmunud ka geomorfoloogilisi töid kirde-Eesti ranniku üle (prof. A. Tammekann), Peipsi järve nihkumisest (A. Mieler), ja eriti majandusgeograafia alalt (dr. Edg. Kant) on selgitatud linnastamise probleemi, linna- ja maaelanikkonna proportsioone ning on veenvalt väidetud, et Eesti kuulub oma kliimatiliste ja sotsiaalolude tõttu n. n. Baltoskandiasse s. o. Põhja-Euroopa rükkide hulka, mitte Kesk-Euroopasse. Siia kuulub ka Rootsi, Norra, Taani, Soome ja Läti, mitte aga enam Leedu.

Rahvusvahelise ilmega astronoomia

ehk täheteaduse alal on toime pandud vaatlusi lendtähtede ehk meteorite alal, isegi nii edukalt, et astronoom — dr. E. Öpik — kutsuti nende vaatluste korraldamiseks tähtsama Ameerika ülikooli tähetorni juurde. On korraldatud Neptuuni heleduse mõõtmist ja Marsi värvise (dr. R. Livländer) ning ümber telje pöörlemise seletamist ning on jälgitud päikese- ja kuuvarjutusi. Peale selle ilmub igal aastal väga huvitav astronoomiline kalender.

Füüsikas on rahvusvahelise tähelepanu toonud seismograafide s. o. maaväringuid mõõtivate aparaatide täpsem väljatöötamine (prof. J. Vilip), nii et selle kavandite järele ehitud seismograafe on müüdnud isegi Ameerikasse, Euroopa maid arvestamata. Ka on uuritud metallide ja sulamite kristall-struktuuri (dr. H. Perlitz).

Keemias, jälgides selle rakenduslikku osa, on tähtsamad saavutused meie tulutoovama maapõuevara — põlevkivi ehk õlikivi ning selle saaduste mitmekülgse kasutamise ja tehniliste küsimuste lahendamine (prof. P. Kogerman, prof. M. Wittlich). On oma põlevkivi uurimise laboratoorium. Peale selle on uuritud piirituse kasutamist põletusmaterjalina ja piima ning või keemilisi omadusi.

Meteoroloogia jaam annab välja iga päev ilmakaarti, kuid ei puudu ka uurimusi ilmaetekuulutamises, tormihoiatusis sadamatele; õhuolude alalt lennukitele, kõrge vee ja lume tiheduse ning jääolude küsimuses, ilmastiku mõjus viljasaagile. On tulnud väitega, et Loode-Euroopa kliima muutub okeanilisemaks (prof. Kirde-Frisch).

Geoloogia alal, mille ülesandeks on maa-kera ehituse, eluavalduste ja ajaloo selgitamine, on Eestis hästi läbi uuritud. Siin on leitud lademetes kihtides vanimaid kalu s. o. selgroolisi ja ka esimene meresüül. Eriti on uuritud Kukruse lademeid (dr. H. Bekker, Prof. A. Öpik), Saaremaa kihte (dr. A. Luha), sinisavi probleemi ja meteoriidide mõjust maareljeefile Saaremaa kaalijärve alusel. K. Orviku teos „Maavarad“ muretseb geoloogilisi ja majanduslikke andmeid Eestis leiduvate maavarade kohta.

Samuti kui geoloogia, on ka botaanika ja zooloogia loodusteadustest rahvuslikumaid teadusi. **Taimeteadus** ehk botaanika on teotsenud seni eesti taimede ja taimekatte alal.

On omaette teoseid Edela-Eesti taimkattest (prof. Th. Lippmaa) ja Põhja-Eesti (G. Vilbaste-Vilberg) omast. Eriliseks alaks on kujunenud kodumaa vete taimestik. On teostatud Abruca saare metsaanalüüsi (prof. Th. Lippmaa). On peale selle käsitletud taimeühiskonna ehk taimetsotsioloogia probleeme, sest meil on võrreldes Kesk-Euroopaga rohkem maaalasi, mis on veel vähe mõjustatud inimtegevusest ja mis selle tõttu võimaldavad uurida looduslikke taimeühinguid. Teoreetilistest küsimustest on vaadeldud taimepigmente ehk värvust (prof. Th. Lippmaa) ning neutraaloolade mõju taimeplasmale (prof. H. Kaho, dr. J. Port). On koostatud taimeliikide levimiskaarte Eestis. **Zooloogia** alalgi on esikohal kodumaa fauna ehk loomastiku uurimine. On jälgitud kodumaa kalasid (prof. H. Riikoja) ja linde (prof. J. Piiper, M. Härms) ning on avastatud neist uusi liike, ka selgrootuid-limuseid, liblikaid, ämblikulisi, putukaid. On toimetatud lindude rõngastamist, linnurännete ning kalade tähistamist kalarännete ja kasvukiiruse uurimiseks. Veekogude uurimise komisjoni väljaannetes leidub kirjutusi järve ja mere uurimise alalt: järvede füüsikaalsed omadused, põhjaloomastik ja plankton ehk vees hõljuvad loomad ja taimed (dr. A. Audova), ning Saadjärve, Vasula ja teiste järvede sügavuse mõõtmisest (prof. H. Riikoja). On avaldatud teoseid eestlaste (H. Reiman), eriti saarlaste ehk muhulaste (J. Aul) antropoloogia ehk keha ehituse ja välimuse kohta.

Lõppeks rakenduste adustest puudutan arstiteadust ja põllumajanduste adust ehk agronoomiat. Esimeses on suur hulk teaduslikke töid üksikute haiguste levimise kohta Eestis, nagu trahoma ehk marjahaiigus silmades ning kliinilisi uurimusi, nagu tüsikus. Erilise tähelepanu on leidnud närvikava: näiteks (prof. L. Puusepp) alkoholi mõju sellele ning lepra- ehk pidalitõbi (prof. A. Paldrock). On teostatud bakterioloogilisi uurimusi mikroorganismide ja batsillide juures (prof. K. Schlossmann). On käsitletud alaealiste laste kuritegevust. Tervishoiu instituut on avaldanud maa-kondade järgi eriväljaandeid kogu riigi tervishoiu oludest (prof. A. Rammul).

Agronoomia on huvi tunnud seemne idanemise kestvusest (prof. N. Rootsi), vilja-

sortide teraomadusist (N. Rootsi), eesti punasest (angeli) karjast ja veiste värvisest (prof. J. Mägi), kodumaal valmistatud looma söötade kasutamise väärtusest, nagu tindikala, toores kartul, päevalill jne. piimakarja söödana (prof. J. Mägi). On vaadeldud kodumaa mullastiku ja väetusküsimusi, nagu eesti fosforiit (prof. A. Nõmmik), ja igasuguste taimekahjurite, nagu rootsikärbes, naerimardik, kimalased, naksurid, paljunemist (K. Zolk), ka pungseente esinemist meie eksportivõis (dr. M. Järvik-Gross) ja üldse seentest tekitatud taimehaigusi (dr. E.

Lepik). Metsanduse alal on katsetatud välismaa puuliikide kasvatamisega, on uuritud puuliikide kütteväärtust, puistute kasvukäiku, istutamise aega ja parajat metsaraiumise aega, kraavitamise mõju kasvukäigule ning puude tehnilisi omadusi (prof. A. Mathiesen, dr. K. Verberg).

Püüdsin haarata tervet teadusevalda ja eesti teaduslikke saavutusi, peamiselt rakendatuna kodumaa ja meie rahva uurimusele, kui ka üldise kultuuri arengu suunas.

Raamatukogude päevaküsimusi.

Neeme Ruus.

Raamatu-aasta viimasel veerandil ja lõpu järele pühendas ajakirjandus kaunis märgatavat tähelepanu ka raamatukogundusele. Raamatu-aasta esimesel poolel näis, nagu oleks raamatukogud, mõtlen siinkohal just meie avalikke raamatukogusid, kadunud täiesti tahaplaanile autori ja üksikraamatu eest. Raamatu-aasta propaganda tulipunkti tõsteti kirjanik, esmajoones ilukirjanduslikkude teoste autor ja — raamatute läbimüügi suurendamine. Riigivanema algatuse mõjul annetati küll suurel hulgal raamatuid koolidele, kuid avalikkude raamatukogude päevamured jäid muude pidulikkude toimingute varju.

„Arengu“ Raamatu-aasta erinumbris (nr. 4 — 1935) julges nende ridade kirjutaja väita, et meie avalikkude raamatukogude majanduslik olukord ei olegi väga halb; tuleks aga pühendada senisest rohkem tööd selleks, et raamatukogusid rohkem kasutataks, et oleks rohkem raamatute lugejaid ja et loetaks võimalikult head ja arendavat kirjandust.

Üks osa Raamatu-aasta mõtete teostajaid ei uskunud siis allakirjutanu väiteid. Taheti siiski näha meie raamatukogusid halvemana, kui need on tegelikult.

Nüüd käesoleva aasta alul saime usutava ülevaate avalikkude raamatukogude tegevusest statistika keskbüroolt. Selgub, et meie raamatukogundus on järele jõudnud klassikalise raamatukogunduse ja vabaharidustöö maale — Taanile! Meil on 720 avalikku raamatukogu kogusummas 745.000. raamatuga,

seega iga saja elaniku kohta 66 raamatut. Suhteliselt peaaegu sama palju kui Taanis.

Siit järeldus — meie raamatukogude olukord pole enam nii väga vilets. Raamatuid meil on, tuleb neid ainult lugeda!

Ja siin seisamegi raskuse ees: raamatukogudes leiduvate raamatute arvus oleme jõudnud järele Taanile, kasutamise intensiivsuses aga veel kaugelgtki mitte. Kasutamise intensiivsus on meil isegi langenud. Seisame nähte ees, kus raamatute arv kogudes suureneb, lugejate arv ja lugemise intensiivsus aga väheneb.

Meie vabaharidustöö juhtidele peaks see asjaolu tekitama tõsist muret.

Tja „Päevalehes“ peab raamatukogude kasutamise intensiivsuse langemise põhjusteks odavate raamatute nädalaid ja raamatute müüki seeriade viisi soodsate järelmaksu tingimustega. Neid võimalusi kasutab aga siiski peamiselt intelligents ja ametkond. Lugemise intensiivsuse alanemisele maal on odavad müügid ja seeriade viisi ette tellimised mõjunud kaunis vähe.

Üks osa raamatukogude juhatajaid kinnitab, et raamatukogude kasutamise intensiivsuse kahanemine olevat tingitud sellest, et pole olnud võimalik hankida juurde soovitava määral uut kirjandust. See on kahtlemata õige. Maa raamatukogude juhatajad tunnevad oma igapäevasest tööpraktikast küllalt juhuseid, kus lugejad küsivad: „Kas midagi uutemat on?“ Ja kui ei ole, siis lu-

geja kaob. Ülemistel riivilitel asuvad vanemad raamatud seisavad kasutamata.

Säärane nähe ei ole loomulik. Ega siis ülemistel riivilitel seisvad raamatud ei ole selle läbi veel midagi oma väärtusest kaotanud, et nad on ilmunud mõni aasta tagasi! Uusi noori lugejaid kasvab järjest juurde, kellele kahtlemata on veel suur hulk head vanemat iseseisvusaegset kirjandustki võõras.

Praegu on aga lugu nii, et kõigi huvi koondatakse uudisteoste. Kirjastused reklaamivad neid, ajakirjandus võtab sõna, agendid pakuvad; raamatukogu katalogidesse on nad värskelt sisse kantud — see kõik tõmbab neile tähelepanu, vaatamata sellele, et pööraselt reklaamitud uudisteosed vahest oma väärtuselt jäävad sageli taha parematest varem ilmunud raamatutest.

Raamatukogude juhatajad peaksid leidma võimalusi ka vanema väärtkirjanduse propageerimiseks. Reklaam ei tohiks jääda mitte ainult kirjastaja teenistusse, vaid teda peaks kasutama ka raamatukogu. Lugeja ju igakord ei oska ise valida parimat. Tal tekib veene, nagu oleks hea ja huvitav ainult see, mida avalikult reklaamitakse, kuna tolmunult riivilil seisev raamat näib igavana ja uutest kehvemana. Näidakem lugejale, et mitte ainult uus, värsk ja päevakajaline pole väärtuslik!

Üha rohkem kipub maad võtma ka ühekülgisus kogude koostises: ilukirjanduslike töde arv kasvab teaduslike arvel; suhteliseltki on teaduslik kirjandus sunnitud lepima järjest väiksema osaga.

See kurb nähe ei ole aga jälle mitte niivõrd lugejate kui raamatukogude ülevalpidajate ja raamatukogujuhatajate teene. Kui raamatukogu täiendatakse peamiselt „Krooniste romaanide“ ja „Tänapäeva romaanide“ väljaannetega, siis pole ju ka midagi imestada, kui selle raamatukogu kümne loetavaima raamatu pealkirjad kõnelevad kuldsest skorpionidest, veristest kättemaksudest, roimarite lossidest, mitmekümne puusärgi saartest jms. *) Raamatukogu juhatajal on otsustav sõna kaasa ütelda uute raamatute

juurdemuretsemisel, ta võib ka õige palju korda saata lugejate maitse arendamisel.

Teadusliku ja populaarteadusliku kirjanduse kasutamine on elavam nendes kohtades, kus on elav üldine vabaharidustöö — loengute ja kursuste korraldamine ja õpiringide töö. Vennasrahva soomlaste, skandinaavlaste ja anglosakside juures ei näe me kaugeltki säärast raamatukogunduse ühekülgisust kui meil. Seal kaob ilukirjanduse osatähtsus teadusliku kõrval kaunis tahaplaanile. See on tingitud seigast, et on hoolitsetud ka mitmekesiste loengute korraldamise, rahvaulikooli ettekannete, õpiringilise tegevuse jms. eest. Kõige selle kaudu äratatakse rahva huvi ka erialalise kirjanduse vastu. Kui me juba võime uhkelt rinnale lüüa ja tõendada, et meie raamatukogudes leiduvate raamatute arv ei jää enam taha Taani omast, siis ometi jääb veel meie otseseks ülesandeks — viia ka raamatute kasutamise intensiivsus ja loetud raamatute mitmekesisus Taani tasemele!

Me ei tohi liiga palju nõuda raamatukogujuhatajatelt. Suuremalt osalt töötavad nad tasuta*), paljudel puuduvad oskused raamatukogunduse alal. Peame aga ühinema pr. H. Mugasto nõudmistega „Uus Eestis“: meil peaks loodama avalikkuse raamatukogude järevalve ja nõuande asutus. Praegu on järevalve teostajaks koolinõunikud. Nad aga suudavad oma töökoormatuse tõttu kolme aasta jooksul vaevalt revideerida kõiki oma ringkonnas asuvaid av. raamatukogusid. Nõuandvaks tööks ei jatku neil üldse mahti. Kui meie riigimajandus suudab üleval pidada ligi 50 põllumajanduse konsulenti, 40 instruktorit maanaiste kursuste juhatajatena, toetada kirjanikke, kunstnikke, näitlejaid j. t., siis ei tohiks olla koormavaks riigi elarvele ka mõne vabaharidustöö ja raamatukogunduse küsimusi tundva tööjõu rakendamine. Rahvaharidust ei tõsteta ainult sellega, kui kultuurvarasid luuakse, vaid ikkagi sel teel, et võimaldatakse laiadel hulkadel nendest varadest osa saamist. Raamatukogu on siin parimaks kul-

*) Näide on võetud ühest suurest Harjumaal asuvast avalikust raamatukogust. N. R.

*) On aga ka valdu ja aleveid, kus juhataja tasuks kulub aastas 3—5 korda suurem summa, kui uute raamatute juurdemuretsemiseks! N. R.

tuurisaavutuste vahendajaks. Aga ainult siis, kui ta on hästi koostatud ja töötab hästi ettevalmistatud juhataja hooldusel.

Selleks vajamegi isikuid, nimetatagu neid siis nõuandjaiks, konsulentideks või instruktoreiks, kes abistaksid raamatukoguhoidjaid, tutvustades neid vabaharidustöö probleemi-

dega, korraldaksid kohtadel loenguid ja kursusi ja oleks igati abiks raamatukogujuhatajatele nende töös. Alles teadliku selgitustöö tulemusena saame ka teadlikke raamatukogujuhatajaid ja lõpuks — teadlikke, arenenud, mitmekülgsede huvidega lugejaid.

Õpiringide seinaleht.

Paul Rummo.

Töö elustamise tarvilikkus.

Õpiringide juhid sageli satuvad raskesse seisukorda õpiringi tegeliku töö juures, elevus kipub langema ja hoog kaduma. See on paratamatu nähe, mis esineb seda teravamalt siis, kui õpinglased ealt on noored või kui nad pole harjunud süstemaatiliste õpingutega.

Õpiringi juht poleks õige juht, kui ta ei leiaks rohtu väherõõmustavale loidusele, mis hõlpsasti võib saada saatuslikuks koguni õpiringi eksistentsile. Meelelahutused appi, mida vaheldusrikkamad ja mitmekülgsemad, seda parem! Seltskondlikud mängud, ühislaul, kõnekoor, käsikirjaline ajaleht, seinaleht — need kõik on alad (ja küllap selliseid leidub veelgi!), mis on head igavuse ning loiduse vastased ja sobivad oivaliselt illustreerima õpiringi tööd. Muidugi: püütagu õpinglastena suhtuda neisegi aladesse, katsetatagu kasutada neidki didaktiliselt.

Ühe vahendi „teooriat“.

Allpool püüdkem tutvuda ühe sellise meelelahutusala — seinalehega. Seinalehte tuntakse meil võrdlemisi vähe, ometi see on ala, millel tohiks olla laialtulatustikke arenguperspektiive eriti õpiringide töös. Et seinalehe toimetamine vabahariduslikes organisatsioonides on tagajärjekas tööelustaja, seda võivad tõendada vist kõik selle alaga katsetanud inimesed. Eelolevad read püüavad anda puhttehnilisi juhiseid neile õpinglasile, kes seinalehte kunagi pole näinud.

Seinalehe olemus ja toimetamine.

Kõik vaimsete probleemidega tegelevad organisatsioonid, eriti need, mille tegelasiks on noored, tunnevad tarvidust oma häälekandja

järele, mille veergudel on võimalik avaldada oma mõtteid sõnas ja pildis.

Kui mingi õpinguline organisatsioon, olemine, on otsustanud oma häälekandjat anda välja seinalehe näol, siis tuleks ennekõike moodustada muidugi toimetus, nagu kunagi perioodilise väljaande puhul. Jatkub küllalt kolmest toimetajast. Kas need pannakse ametisse valimise või määramise teel, oleneb kohalikest soovest. Küll aga tuleks kõikjal pidada silmas õpingitöö üldist põhimõtet: kõigile õpinglasile võimaldatagu ajajooksul lehe tegelik toimetamine. Seega tuleks lehe toimetus näiteks kolme numbrilise ilmumise järele moodustada ümber. Ometi peaks toimetuse koosseisu jääma üks alaline liige (kes õpingijuht või muu kogenenum isik), kes ühtlustab tööd ja kes võiks omada ka pea- ja vastutavtoimetaja tiitlid.

Esimesel toimetusel tuleb võtta seisukoht lehe ilmumise sageduse kohta. Loomulikem ja enim praktiseeritav seinalehenumbri ilmumise sagedus on: igaks töökoosolekuks värske leht! Ja pandagu tähele, kuidas selliselt loodud traditsioon varsti seob õpinglasi: passiivsemadki liikmed kas või ainult seinalehe vastse numbril pärast tulevad töökoosolekule.

Et seinalehe toimetus peale lehe sisulise toimetamise tavaliselt täidab ka „talituse“, „trükkikoja“ ja „ekspeditsiooni“ kohuseid, siis olgu siin üksikasjaliselt peatunud ka nende alade juures, seda enam, et just nende tehniliste alade tundmatus enamasti osutub mõjuvaks takistuseks leade kavatsuste puhul. Kui aga toome rea pisiasjusse tungivaid näiteid, siis need on ikkagi vaid ühe inimese tähelepanekute ja kogemuste tulemused, milliseid võib kahelda-

matult rakendada ka hoopiski vaimukamalt. Uusi võtteid leiutatakse tegelikus töös.

Tehnilisi eeltöid.

Toimetuse moodustamisel tuleks lahendada ka tulevase häälekandja nime küsimus. Parimaid tulemusi (eriti silmas pidades seika, et seinaleht peab osutama kõikide õpiringlaste ühisürituseks) annab tavaline valimismoodus: õpinglaste teatavad oma soove nime suhtes, millistest kas toimeetus või selleks moodustatud žürii valib sobivaima. Tabava nime leidmine enamasti ei õnnestu üldise hääletamise teel. Kui nimeprobleemist veel öelda, et eriti seinalehe taolise häälekandja puhul tuleks hoiduda lüürilistest ja romantilist paatost taotlevaist nimedest, siis on see nende ridade kirjutaja eriarvamus.

Esimeseks tegelikuks sammuks (eeldades, et kaastöö hankimiseks eeltööd on tehtud) oleks seinalehe aluspaberi muretsemine. Selleks vist küll sobib enim värviline läikkartong, mille poogna suurus moodustab päris paraja numbriformaadi. Vaheldusrikkuse mõttes on hea võtta igaks numbriks erivärviline kartongipoogen.

Järgmisena tuleks valmistamisele „lehepea“, tiitelosa. Siin on kaks võimalust: valmistada üks pea kõigi järgnevate numbrite jaoks, mis püsiks alaliselt õpiringi ruumi seinalehe raamina, või teha igale numbrile eripea. Tiitelosa valmistamisel tuleks igal juhul panna mängu parimad saadaolevad kunstilised võimed — lehepea kui edaspidist tööd sümboliseeriv osa saabugu võimalikult efektne. Siin olgu näitena mainitud paar moodust: kleebingkompositsioonid läikpaberist või tehniliselt õnnestunud ja sisult sobivaist piltmontaažest, või jälle hoogsalt levinev ja kergelharrastatav „pitsimistehnika“ moodus.*)

Seinalehe sisustamine.

Seinalehe sisustamisel on enamasti kasulik pidada meeles üldisi ajakirjanduslikke, resp.

*) Vajalikud tähed ja illustraatsioonsümbolid lõigata välja joonistusmaterjalist, asetada need soovikohaselt aluskartongile ja pritsida pulverisaatori või mis veel kättesaadavam: vana hambaharja ja noaselja abil ühe või mitmevärvilise tuššiga üle. Pealeasetatud paberilõikeid hiljem ära puistates jääb kartongile lihtne, kuid enamasti efektne kaunistus.

ajalehenduslikke sisujaotamise põhimõtteid. Igal numbril olgu juhtkiri, kroonikaosa (= päevauudised), kirjanduslik või foljetonistlik joonealune, illustratsioonid jne. Need alad tingimata püütagu täita teemadel, mis ühel või teisel viisil puudutaks õpiringi siseelu või lähemat ümbrust. Üldiste küsimuste käsitletu, eriti päevasündmuste alal, kui see pealegi katsub ommoodi asendada „päris“ ajalehte, muutub, nagu kogemused on näidanud, naiiv-koomiliseks katseks. See seik muidugi ei keela kaastöölisi seinalehes üldtähtsate päevasündmuste kommenteerimist omadelt seisukohtadelt.

Olgu toodud mõningad sisurubriikide täitmisvõtte näited: Juhtkirja võib väga sobivalt moodustada mõne töökoosolekul ettekantud õnnestunud referaadi kokkuvõtte või ülevaatlik kirjutus õpinglasi parajasti huvitavast õpingteemast. Kroonika osas võiks märkida vabaharidustöösse puutuvaid sündmusi lähemas või ka kaugemas ümbruses (kui need ei ole saanud õpinglasile teatavaks muul teel); siia sobivad parajasti ka õpiringi juhatuse teadaanded, tööjuhised ja üldkorraldused. Aga kui seinaleht juhtub olema üldküsimusliku õpiringi häälekandja, kui harrastatakse enne töökoosolekuid päevasündmuste-ringvaate suulist korraldust või kui muidu tahetakse viia seinaleht kooskõlla päevaküsimustega, siis võiks üsna huvitavaid tulemusi saavutada järgmiselt: üks toimetuse liige jälgib võimalikult paljusid ajalehti, lõikab iga tähtsama sündmuse ilmekamad pealkirjad välja ja hiljem kleebitakse need kunstipärase montaažina seinalehele. See on palju harrastatav võtte seinalehe aktualiseerimiseks, millel peale muu on bibliograafilisigi voorusi. — Joone alla kõlbavad hästi õpinglaste ilukirjanduslikud katsed proosas või seotud-kõnes, aga ka töökaaslaste heatahtlikult ja vaimukalt „nõgivad“ epigrammid või foljetonid: lõbus nali, mis aga mingil tingimusel ei tohi minna üle sõbralikkuse piiri, on eriti tervitatav õpiringi töös üldse ja seinalehes eriti.

Seinalehe sisustamisest kõneldes võiks märkida veel n. n. ankeetmeetodit, mis, tõi küll, meie „päris“ ajakirjanduse poolt on tüütuseni kasustatud, kuid mis seinalehe puhul võib anda vaheldusena huvitavaid tulemusi. Arendatagu selgi viisil õpinglaste ajakirjanduslikke võimeid: võetagu mingi kohaliku tähtsusega

küsimus ja saadetakse toimetustööd inter-
vjuerima kohalikke silmapaistvamaid tegelasi
— vallavanemat, seltsiesimehi, õpetajaid, meie-
rit, konstaablit... Ega see ei tarvitse ju alati
anda mingeid praktiliselt kasustatavaid tule-
musi, aga oldagu kindel, et see üllatavalt teki-
tab elevust õpiringlaste hulgas, rääkimata õpi-
ringimõtte propagandast väljaspool.

Kes sisustab seinalehe?

Sellele küsimusele ei saa olla kaht vastust:
kõik õpinglased. Toimetus olgu algatajaks,
ühtlustajaks, tehniliseks korraldajaks ja „trüki-
kojaks“, kaastööliseks aga võimalikult kõik õpi-
ringlased. Selleski ürituses, nagu eelpoolgi vihja-
tud, peab pääsema maksvusele õpingi ole-
muse üldpõhimõte: isetegevuserakendus enese-
ja kollektiiviarendamiseks. Muidugi, alul on asi
võõras, kuid paari numbrilise ilmumise järele
paljudel iseenesest tuleb tahtmine töötada kaa-
sa. Siin õpingi juht (= peatoimetaja) peab
tarvikorraldajama ülesanded, mis alul iga õpi-
ringlane järgmisele numbrile teeb kaastööd.

Välimus.

See on juba toimetuse korraldada. Kui
numbrilise vajaline materjal koos, algab lehe
„murdmine“, s. t. kaastöö kleppimine aluspabe-
rile. Siin võib esineda mitmeid võtteid. Kui
soovitakse, võib kirjutatud teksti kleppida autori
enese käekirjaga seinalehele, mis nõuab aga
autorile enne teatamist, kui palju ruumi ta võib
kulutada. Samuti võib üks toimetajaist kogu
teksti kirjutada ümber selgeltloetava kirjaga
või koguni mõne erisrifiga.

Seinalehe välimuse suhtes nende ridade
kirjutajal on seisukoht, et see on võib olla kogu-
ni tähtsam kui terve sisu. Seinalehe number
kujunegu väliselt kunstipäraseks tervikuks,
effektseks plakatiks, mille valmistamise järele
toimetajaid valdab mingi harduslik heameel
oma saavutust vaadeldes, ja mis teisi otse
k i s u b lähemalt vaatlema.

Sellise kunstilise plakatikkuse saavutamine

sageli ongi raskeim osa terves seinalehe töös,
kuid seda paratamatult peab taotlema: kui
seinaleht kujuneb väliselt igavaks ja maitsetuks,
nagu teadaannetetahtvel mõne asutuse ukse kõr-
val, siis ei haara ta kedagi ja see huvitav töö-
elustamise vahend sureb enne, kui saab jalad
alla.

Väga raske, kui mitte võimatu, on sõnadega
seletada, kuidas oleks võimalik seinalehe väli-
muses saavutada küllaldast efekti. See kind-
lasti saabub tegeilkude katsetustega, kus iga
enesegi arvates õnnelikult kleebitud pabeririba
toob suure sisemise rahulduse. Mis aga täht-
saim: võimalikult palju piltte, eriti aga pilt-
montaaže! Siin ei mõtle me mitte niipalju kaas-
tööliste eneste joonistusi (mis ka ju oleksid
väga tervitatavad!), kui just lõikeid plakateist,
brošüürest, prospektist. Astutagu sisse, et tuua
ühete näidet, reisibüroodesse ja välisriikide saat-
konnisse, ja teile antakse sealt lahkelt terved
suletäied brošüüre ja prospekte, milles leidub
suurepäraselt pildimaterjali seinalehe jaoks.

Võimalusi on palju, tarvis neist vaid kinni
haarata. Ja kogemused kasvavad töös.

Tulud ja kulud.

Lõppeks rääkigem neistki. Seinalehe välja-
andmisel paratamatult tekib majanduslikke ku-
lusid, enamasti pisikesi küll, aga ometi. On
kenad ja n. ö. asjakohane, kui neist saadaks
üle ka „ajakirjanduslikul“ teel. Nii siis: ärgu
maksustatagu selleks õpingilase kaudselt, vaid
korraldatagu, et seinaleht „enese ise ära ta-
sub“. Kui hariliku ajalehe peab enesele ostma
või tellima, siis võimaldatagu osta õpingilasi
ka enestele seinalehe lugemise võimalus. Need
on märkmed, mille sisuline kaal ei ole
nimetamisväärne, aga lähtudes tööelustamis-
printsüübist nad mõnelgi juhul oleksid kasusta-
tavat.

Kindlasti säilitatagu aga kõik ilmunud
numbrid: need on võimsad õpingi töö propa-
geerijad näiteks avalike õhtute seinte ehitajaiks,
aga ka väärtuslik kultuurajalooline materjal
vabaharidustöö arengu uurijaile.

Levitage „Arengu“ oma sõprade hulgas!

Otsinguist väikelava kujundamisel.

Valgusest ja ta halvast ekraanist.

Rud. Sepp.

II.

(Järg.)

Kuid milline lava valgustus? Muldugi moodne! Kuid mis on siis moodne lava valgustus — millise kesktelje ümber keerleb see äärmiselt keeruline mehhanism? Milline seadus määrab täpse asukoha ringhorisondi valgusele, sofitile, rambile, saaliprojektoritele jne. Kui palju ja kui tugevaid valguspunkte peab kusagil olema. Milline suurlava oleks meile eeskujuks ja mida sealt võtta. Millise skeemi järele saavutame maksimumi. Ja kas üldse mahub see moodne lavamasin meie piiratud ruumimõõtudesse.

Milline põhimõte eraldab moodsa valgustuse meie praegusest (mittemoodsast) lava-
valgustusest?

Valgus saab võtta osa lavatööst kahel viisil:

- 1) passiivselt (ainult valgustamise ülesanded);
- 2) aktiivselt (ka lavapildi ehitamise ülesanded).

Moodne lavavalgustus on seega aktiivselt teotsev energia. Lavatingimusi valgus aktiivse energiana saab avaldada ainult ekraani kaudu. Seega moodne lavavalgus ei saa olla muud midagi kui projektsioonlambi energia.

Ekraanist aga teame, et see ei ole muud, kui valguse suhtes õieti asetatud valgustundeline pind.

Seega, kui see lavatingimusi esineb, siis küll ainult selle seaduse alusel, et ka purunenud asjad on kasutatavad (muidugi seda paremini, mida nad vähem purunenud ja mida paremini õnnestus nende kokkuliimimine). Sama seadus märgib veel, et kasutatavad on ka asja killud, väga hästigi teiseks, kuid mõningal määral ka endiseks otstarbeks. Endiseks seda paremini, mida suurem see kild.

Seega meie suur tagasein ei ole muud kui samaks otstarbeks kasutatav ekraanikild. Lavapõrandat peame käsitama kui tagasi-liimimatut kildu. Et ekraan ei ole kontuuriga seinale märgitav, siis passiivne purunemine ei ole siin võimalik. Ekraani kild purunenud ekraani osana saab olla ainult vastuaktiivsuse mõiste — seega põrand on teiseks otstarbeks kasutatud ekraani vastuaktiivne kild.

Et see on aga eriotstarbeks kasutatud kild (killust tehtud teine asi), siis ei vaja ta enam projektsioonlambi, vaid valgustuslambi energiat. Niipea kui talle anname selle puh-
tal kujul, ei ole ta enam ekraanikillust tehtud asi. Seega ühtlasi ei saa olla ka suur tagasein ekraani kild (ei ole teist kildu), ammugi mitte omaette terve ekraan (sillaks valgustuslam-
pide piirkonnas)!

Põrand peab leppima projektsioonlambi energiaga — ja see on võimalik ainult sel teel, et projektsioonlambi energia on talle avatud ümbertõlgitud kujul augu rebimisega projektsioonlaterna sein. Kuid projektsioonlaternasse rebitud augu kaudu filtreerub projektsioonlambi energia enesele vastuaktiivseks energiaks ja seepärast tuleb selle augu rebimise-
sega olla väga ettevaatlik.

Moodsa lavavalgustuse põhimõte ongi see, et leida projektsioonlaternasse rebitud augu täpset suurust ja paika. See, et rebitud augu ette asetada valgusfiltreid, kui ka see, et diapositiiv paigaliselt muutuks või liikuma hakkaks, on ainult moodsa valgustuse puhttehnilise iseloomuga küsimused.

Seega, kui tahame väikelaval leida ruumi moodsa lavamasina paigutamiseks, peame oma lava ruumala kohandama projektsioonlambi

energia, täpsemalt — murtud ekraani seaduste kohaselt:

- 1) võimalikult parandama ekraani kasutatavat kildu;
- 2) lava tehniliselt ümber korraldama murtud ekraani seaduse kohaselt;
- 3) projektsioonlambi energia tagasi top-pima laternasse, ja siin ettevaatlikult puurima auke selle seinale.

Metsa dekoratsioonide sulatamisega ringhorisondiks oleme lava ekraani võimalikult hästi ära parandanud. Kuid et asja kild ei oma endist väärtust, siis ei täida see enam täiel määral oma ülesannet (vastuaktiivne kild asub liiga lähedal).

Et ekraani headus ei olene ainult ekraani pinnaväärtusest, vaid ka õietiasetatavusest valguse suhtes (vajab pimedat ruumi), siis lavatingimuses, kus ekraaniga on antud ainult osa lavapildi projektsioonist, on võimalik veel ekraani parandada.

Sobivamasse asendisse nihutamise asemel saab kasutada siin ta valgustundelisuse kärpimist. Maksimumi annab valgustneelav must ekraani pind — seega äärmiselt halb ekraan. Et igakordsest ülevärvimisest on praktilisem ekraani vahetamine, siis tuleb see anda teisena — seega musta ringhorisondina.

Ekraani oleme kõige paremini parandanud siis seega, et valime ühe äärmiselt hea — valgustundelise — valge ekraani ja teise äärmiselt halva — valgustneelava — musta ekraani.

Olles teinud selle, oleme ühtlasi uuesti orienteerunud lavakorraldamise põhimõtteis ja astunud esimesed sammudki.

Edasi tuleb lava ruum ümber korraldada ekraani seisukohalt.

Siin lava ruum on ekraani ja projektsioonlambi vaheline ruum. Siit kategooriline nõue selle vabastamiseks dekoratsioonide hoiuruumi alt. (Moodne teater ehitab selle teisele korrale).

Teiseks kategooriliseks järelduseks on dekoratsiooni osade ümberkorraldamine püstitutena antavaiks. Sealjuures piltide vahetuse kiirus ei tohi kahaneda.

Seega siin ei ole ideaaliks tõmbide lisamine, vaid nende tehniline täiendamine valgustusaparaadi seisukohalt (on ükskõik, millises

sihis jooksevad tõstekangid, mistahes kujulised raamid või pinnad).

Muidugi võib tehniline korraldus olla ka selline, et lambid ei ole antavad põrandal, vaid seal, kus see kõige kohasem (projektsioon-sillal).

Et aga siiski üksikutel juhtudel (momentvahetused) ei pääse mööda dekoratsiooni osade esitamisest riputistena, siis tuleb lava lae tehnilise ümberkorraldamise juures seda siiski kõvasti arvesse võtta.

On tehniliselt teostatav nende riputiste kiire väljatoomine ka lava kõrvalt (soonliistu asetatud kuulikeste süsteem v. m.). Vahest praktilisemaks kõigist teistis võimalusist osutubki selle põhimõtte rakendamine lava sügavamas osas. See hõlbustaks musta horisondi pinna jaotamist värviliste pindade (kardinate), maalitud sammaste jne. abil.

Lava esimeses osas ei saa aga rakendada seda moodust, sest siin tehniline liikumine peaks teostuma eeskätt eest taha poole (üles-alla liikumine alles sellisel alusel). Seda selleks, et kõige täpsemalt saaks paigutada valgustuslampe ja neid ühtlasi kättesaadavaks teha projektsioon-sillal. Siin lava esimeses osas tuleb anda riputiste jaoks kas kimp üle lava jaotatud tõstenõore, või mõned (paar, kolm) eest tahapoole jooksvat tõstekangi, ühisel tõmbenõõril. Nende külge saab siis siduda millise tahes nurga all riputisi. Siin aga ei teostu nende riputiste paigale asetamine enam nii väga ruttu.

Ruumi kohta olgu veel lisatud, et siit ei tohi läbi joosta mingisuguseid välisseinte sidumisraudu.

Lavadel, kus sellised olemas, tulevad need seinale lähedal läbi saagida. Seinale jäänud otsad siduda eest taha paigutatud talaga või vastavalt valitud raudkangiga (roopad jne.) ning ühendused anda talade otsades vastu lava esimest ja tagumist seinale. Muidugi võib ühendused ette valmistada ka lava põrandale ja laele alt andmiseks (püstitatud talade-paari otsades).

Ruumi sellise ümberkorraldamisega saab lammutatud nõõride pööning. Ei saa seepärast kõne alla tulla mingite katvate lagede, soffitide, kardina või metsa poognate tarvitamine.

Ka toa kulissikomplektid kaovad, välja-

arvatud vahest palktuba, milline omab aga konstruktsioonina antava pindade jaotuse. Parem oleks aga seegi vahetada plastiliselt antud variatsiooniga. See oleks valguses aktiivne ja nii võiks kohandatuks saada ka välispiltide jaoks.

Teisi toa komplekte asendavad kergedel raamid antud neutraalseks värvitud pinnad. Need oleksid sirmina mõnekaupa liidetud ja omaksid mitmesuguseid kõrgus- ja laiusmõõte. Säärased sirmigrupid omavahel esineksid samuti mitmes suuruses. Nendega oleksid antavad ka vajalised lavakäigud. Paar gruppi neist oleks ette valmistatud igasugusteks pealekleepimisteks — tapettoaast kuni raamaturiiuli või moodsa pildini. Leiduks vahest veel riidega katmata ruutudesse jaotatud grupp. Erilise väärtuse omaks aga selline raamistik, kus kergete liistudega jaotus oleks kuidatahes hõlpsalt antav.

Neile kõigile raamitervikule võib visata üle nii ühevärvilisi kui mustriilisi riideid (kardinaid). Et toime tulla ka teinekord vajalise riide pingutamise ja naelutamisega, siis on soovitatav riide otsad nii palistada, et neid (riide otsi) saab hõlpsalt tõmmata kepikestele. Selliselt üle raami visatud riie ripub sirgelt ja annab sirgloikelise pinnapoliituse, kui pole kaetud kogu raam. Mitmevärviliste riidepindade vastava raamidele ladumisega saame mitu horisontaaljaotust. Mitme erivärvilise riide kokkuvoltimisega kepikeste paarile saame aga vertikaaljaotusi ka ühel raamil.

Seega, kui arvesse võtta, et võitidel, samuti konstruktsioonina antud pindadetervikul avaldub valgus aktiivselt, on siin avatud piiramatut võimalust siseruumi piltide konstrueerimisel. Lavapildi ülesseadjal on siin käepärast kõige mitmekesisemad abinõud. Ei ole karta, et siseruumi dekoratsioon tubade kadumisega muutuks kuidagi skemaatiliseks või liialt kunstlikuks. Lavapildi seadjalt nõuab see küll oma arvamise avaldamist (toa seinte ritta ladumisel seda nõuet polnud), kuid annab seega ühtlasi võimaluse loominguks tegevuseks. Ja varsti hakkab silma paistma, milline lava omab maitsekama lavakorraldaja — oma enda dekoraatori.

Kergete sirmide paigale panek või koristamine on hõlpus, sest siin pole tegemist nõo-

ride sidumisega ja tugevde kinnitamisega. Toast teise vahetamine pole vahest muud kui mõningaill raamidelt katte kõrvaldamine või lisamine.

Riputiste järele saab siin vaevalt tarvidust ollagi.

Kui ekraan on täiesti koostatud, lava-ruum sellekohaselt korraldatud, siis lava aktiivne valgustamine on juba võimalik ainsa projektsioonilambiga. See peab siis projektsioonlaternasse nii asetatud olema, et projektsioonilambi energia haarab võimalikult kogu ekraani — kuid lava põrandale juhitud vastuaktiivne energia avalduks võimalikult vähemhäärivalt. See ei tohi mingil juhul riivata ekraani, kuid tohib ka võimalikult vähem refleksina sellele pääseda. Seepärast ei oleks sugugi ülelligne vähemalt horisontaalsete pindade valgustundelisuse kärpimine (põrand, praktikaablid, laudade heledad katted katta mustade vaipadega või vähemalt värvida mustaks).

Lavadel, kus tuleb jääda gaasilampide juurde, peabki selliseid kaheleasuunatud projektsioonlaternaid rakendatama. Äärmiselt väljaarendatama mõlemate avaste valguse tugevuse, värvi ja valguse paigalise jaotuse filtrid. Valguse tugevuse ja värvi filtrid oleksid antavad skaalana (püev tõus läbipaistvast — mustani, — intensiivse sinise, — punase ja kollaseni). See võimaldab (ka käsitsi poolimise) ühtlasi teatud määral asetada reostaadi puudumist. Valguse paigaline jaotamine või värvimine toimub puhtalt diapositiivi põhimõttel, kuigi lambi valgust ei pruugi koondata optilise klaasi või pilu kaudu. Siin suuremale klaasile on kleebitud vastavas järjekorras soovitatavad värvid või rohkem või vähem valgust filtreerivad pinnad (hallid). Mida kaugemal selline filter harilikustki valguspunktist asub, seda lähedamalt saab selline filter projekteeritud. Põrandale vajalise täpsusega on selliselt projekteeritav värvide ja valgustuse jaotuse filter küllaldane. Mitmekordsete filtritega on antavad ainsast allikastki pildi kestel vajalised jaotuste ümberpaigutused — kuid kergem on toime tulla kahe valguspunktiga.

Ekraanile joonistuse projekteerimisel ei saa mööda minna koonduspunkti ette asetatud

diaposiitivist. See peab antud olema omaette valgustuspunktist, kuna diap. kaudu ei saa meie valgustada lava ruumitingimuses kogu ekraani ainsa diaposiitiviga. Liikuvate projektsioonide andmisel tuleb asetada projektsioonlatern vastavalt liikuvale alusele.

Gaasilampidega võib toime tulla ainult sellistel lavadel, kus lava ekraan on terveks jäänud. Kus see aga lavaruumi nappuse tõttu on puruks rebitud soffitideks (et lage varjata), seal pole ekraan üldse enam kuigi korras. Ja siin on võimalik midagi kätte saada ainult elektrivalgustusega. Ekraani puruks rebimise asemel tuleb see siingi pideva kaare all painutada ettepoole. Mida suurem see painutatud osa (mida kaugemale ette ulatab), seda halvemaks muutub asi. Musta ekraani puruksrebimine sellistel kordadel osutub mõõdapääsematuks (tehniliselt meile ei ole võimalik mõlemaid esitada painutatult). Konstruksioonina antavad lavapildid ei ole enam puhtad ega pääse mõjule liialt surutud tagaseinal.

Ekraani puruks rebimine rebib ka projektsioonlaterna tükkideks seda rohkem, mida rohkem on rebitud ekraan. Mida enam aga on projektsioonlaterna jaotusi, seda raskem on nende tegevust ühtlustada ja nendele leida vajalist kaugusasetust. Väikestel lavadel, kus ekraan rebitud, tuleb valgus korraldada küll ekraani valgustuse kohaselt, kuid see ei anna neid tulemust, mis ta võiks anda sobivas ruumitingimuses.

Soodsaks lavakõrguseks tuleb lugeda seda, kus lavaekraan terveks jääb (ülemine serv ei paista esimeses reas vaatelejale); soodsaks lava sügavuseks sellist, kus ekraan taandub mänguruumist vajalisele kaugusele. Selle kauguse mõõdu miinimumi arvestamiseks tõmbame kiire ekraani alumisest servast lavalae ja esiseina lõikumisjoonele. See on piir, millest näitleja ei tohi üle astuda. Kui ekraani kõrgus võrdub ekraani kaugusele, siis ekraani kaugus mänguruumist võrdub inimese pikkusemõõdule — seega keskmiselt 175 cm.

See ekraani ja mänguruumi vaheline pörandapind ei tohi olla valgustatud vastuaktiivselt. Sellele võib püstitada tarbekorral ka projekteeritavaid pildiosi. Mujale aseta-

tud pildiosad peavad olema valgusele fikseeritud (maalitud) ja toodud kogu ulatuses vastuaktiivse valguse ühtlustatud piirkonda. Oleks parem, kui kõik need vastuaktiivse valguse piirkonda toodavad asjad oleksid antud plastiliselt (pinnavormilt vastuaktiivselt ebasoodsale valgusele). Kõige ideaalsem mänguruumi valgustus oleks vahest selline, kus on võimalik esitada ka mänguruumi toodud dekoratsiooni osi nii, et neid ei riivaks lava vastuaktiivne valgus. See annaks vahest lavapildi täistõelist värviküllust ja valguse vibreerumist.

See kõik eeskätt välispiltide valgustus-tingimuste kohta. Siseruumi piltide ehitamisel ei teki sellega ülesaatuid kokkupõrkeid (siseruumile on omane valgustuslambi energia).

Kuid meil tulebki oma valgustus korraldada peamiselt välispiltide otsimise kohaselt. Sest kõik see, mis ei kõlba välispildiks tarvitada, on luksus piiratud tingimuses. Nii ei tule meil ehitada ainustki valgustussofitti ega ka lava ette kagardatud rampi. Kui viimase taie läbi ei saa, siis tuleb see asetada pörandasse klaaside ja võrede taha. Projektsioonlaternat tuleb jagada ainult niivõrd, kui võrd see hädavajalik. Kui on laternad hõlpsaks käsitamiseks kättesaadaval (projektsioonisillad), siis võib isegi elektri puhul kasutada suuremaid valguspunkte korruga kaheks eritarbeks (muidugi vastava tehnilise kohandamisega). Et näitleja valgustamiseks ei jatku laternate poolitamisest laval, tuleb talle anda valgust ka saaliruumi laest. See on aga puhtal kujul vastuaktiivne energia ja seepärast peab sellega väga ettevaatlik olema. Ta kiirte kimp peab avaralt mahtuma sisse lava avause raamist, valgustamata seda. Kogu lavapörand üleküllimine sellega oleks kahjulik. Ta ülesanne on ikkagi ainult näitleja valgustamine lava selles osas, kuhu teda mujalt valgustama ei pääse.

Ringhorisondi valgus tuleb koondada võimalikult ühte (asetada võimalikult kaugemale ekraanist). Lampide lisamine värvifiltre taha tuleb meile liialt kulukas, seepärast lisame filtreid lambi ette.

Rampidest see, mis asetseb ringhorisondi ees pörandal, ei ole projektsioonlambile vas-

tuaktiivselt laetud ja seepärast rakendame selle täies kaares ning arendame äärmise võimsuseni.

Siis ei ole meil kunagi karta seda, et oma lavapildi oleme andnud tumedate varjude tant-supõrandaks.

Välispiltideks võime tuua vabalt kõike

sed, mida pakub meile loodus ise. Suure metsa tagaseina, rändavad pilved ja kättesaamatu kuu mahutame pisikesele klaasikillule, mille nimi on diapositiiv.

Dekoraatori nime aga unustame.
Tartu, 1936.

Ääremärkusi

seltskonnategelasist ja maateatrist.

Asm.

Kord kiitles mees, et ta on kolmekümne organisatsiooni juhatuse liige.

Mõtlesin: selline aktiivsus on juba tähelepanuväärt.

Panengi siis teda lähemalt tähele. Ja siin ta nüüd on.

Ta sobib igalepoole. Ühesõnaga, inimene kes sobib. On vaja kuski toimkond luua, komisjon moodustada, mõni heategev pidu, aastapäeva aktus, karbikorjandus või loterii toime panna, — igan pool on ta tegev, tal on energiat.

Teda tunneb iga mees, ta on valmis kõnelema ükskõik kus aktusel ükskõik millisest üldkasulikust asjast, ta teab, et ta valjusti avaldatud arvamus kuulatakse tähelepanuga.

Mis on ta eriala? Mitte ainult majandustegelane, mitte ükski haridustegelane, mitte ka ainult sporditegelane, vaid — ühesõnaga — seltskonnategelane.

Agan nüüd vahest võime juba pöörata selle hiilgava seltskonnategelase teise lehekülje: jah, ta teeb kõik, ta teab kõik, — mitte midagi aga lõpuni, mitte midagi põhjalikult. Mis jääb järele? — Sõnad. Ja, oh, kui tühjad sõnad!

*

Spetsialist ühel või teisel alal ei ole nõndanimetatud seltskonnategelane, halvemas mõttes. Agan seltskonnategevuse spetsialiste leidub kõikjal, neid tekib veelgi, neid suuresuulisi, pisut nagu hilinevad ärkamisae glasi. Muide vabaharidustöö selles jutus ei ole mõeldud nõndanimetatud seltskonnategevuse hulka. Vabaharidustöös on ka juba vaja teatud spetsialiste. Ilma nendeta ei saa kõnelda edust. Näidendid ei lavasta igatüks, spordivõistlusi ei juhi üks-

kõik kes, orkestri ja laulukoori juhatamist ei usaldata igauhele.

Rohkem erialalist süvenemist, rohkem teadmisi ja oskusi nõuab aeg ka vabaharidustööd harrastavalt amatöörelt.

*

Haritlaskonna (või poolharitlaskonna) juurdekasvades maal ei saa tavaline maa hariduselts jääda täiskasvanute vallakooliks, vaid peab seadma enesele suuremaid ülesandeid. Tegelikult näeme, et polegi nimetamisväärseid ülesandeid. Tegevuskavas piirduakse harilikult selle ja teise kohendamisega omis asjus, — „korraldada kaks pidu“ — — „jätkata endist tegevust“ . . .

Juhuslik ja sihitu tegelemine esineb kahjuks veel paljude meie hariduseltsides juures. Tehakse üht ja teist, aga ei midagi põhjalikult, (siinkohal suundaandvaina võiks mainida õpinge, seegi ala kannab tihtipeale juhusliku katsetuse ja vahest liiaks ajaveete iseloomu). Püsiva töö ja kavakindla kaugema ja kõrgema sihitatuse asemel väike nokitsemine ja meelelahutus ainult. Siin ongi selle mugava ja suuresõnalise, aga mõtlemis- ja töölaisa seltskonnategevuse tulemusi. Mitmel on see käes, aga, oh, nii mitmete purjedesse puhub seesama pehme tuul! Kuni jõutakse madalikkude taha seisvasse vette sammalt selga kasvatama, vahelduseks ainult sisemised näaklemised ja väikesed piiri- ja kraavitülid üleaedsetega.

Kui nad vähemalt ei ummistaks suuremaid sõiduteid neile, kes pole unustanud, et meie siht ei ole seltskonnategevus, vaid tõeline rahvaharidus.

*

Viimasel ajal on tehtud tihemini juttu maateatrist. Otsekui oleks see alles nüüd leiutatud. Nõuandjaid-vadereid on mitmeid: üks õpetab, olgu see midagi uut ja omapärast, teised kutsuvad kaugemalt ja kõrgemalt abi, mis võtaks imelapse hoolekande alla, kolmandad ajavad muidu tarka juttu. Aga Heini on kirjutanud ka ühe veste maateatrist. Ja see viimane meeldib nende ridade kirjutajale rohkem kui eelmised. See sisaldab teatud mõttes rohkem tõtt, on moodsalt öelduna — elulähedasem.

Küsimine: kus on siis see maateater! Egas ometi see tohutukirju kari igasugu pidusid üle maa, Taavet Mutsu massartiklike vaimus, mille üldilmet vaevalt suudavad muuta üksikute kohtade üksikud tõsisemad taotlused?

Kahtlemata ei ole seni veel üldiselt eraldatud maal esinev tõeline teatrikunstiline asjaarmastus igasuguste pidude pahnast, mis oma otseseks ülesandeks ei pea mitte eetilisi ja esteetilisi sihte, vaid ainuüksi rahateenimist. Et aga väärtuslikum lavatöö ka majanduslikult on tasuv, on imelikul kombel veel nii paljudele arusaamatu, — tahetakse sellelt seisukohalt aina eitada sedagi, et maapublikul on ometi terve instinkt ka kunstilise ehtsuse tunnusta-

miseks. Tuletagem siinkohal meelde kasvõi näiteks „Draamastuudio“ menükust maal.

Väikesed vitsad kuluksid seepärast sellele laiale maateatrile ometigi ära. Tahetakse teinida kerge vaevaga, vähese töö, vähese hoole ja püüdlikkusega, — ollakse ühesõnaga — andke andeks — pealiskaudne ja lohakas.

See on nii, kus ikka tahetakse ja osatakse midagi paremat tahta, kuigi asi tuleb välja viril. Aga kus ei osatagi tahta, — noh, siis on asi veel palju halvem.

*

Enne kui saame täpsemalt kõnelda maateatrist, tuleks läbi viia sellekohane seleksioon. Nii näiteks võiks ühe või teise sellelaadilise ürituse tunnustamine jääda Haridusliidule. Samasugune seleksioon tuleks teostada ka maalava näitejuhtide hulgas; kas ei oleks asjale kasuks, kui loodaks koguni amatöör-näitejuhi kutse ühes selle autoriteetse tunnustamisega, nii nagu see näiteks on korraldatud raadioamatööride puhul. Siis võiks kõnelda juba organiseeritud maateatrist ja sellega saaks Haridusliit endale kindlailmelise ja usaldatavama maa näitejuhtide kaadri, kes asja kohtadel iseisvalt antud raamides edasi organiseerivad.

Külateatri päevaküsimusi.

E. P.

Repertuaari küsimus.

K. a. „Loomingus“ № 2 kurdab 1935. a. ilmunud lavakirjanduse arvustaja J. Sütiste, et nimetatud aastal ilmunud ligemale veerandsajast väikelavadele määratud näidendist ei saa ühtki lugeda kunstiküpsiks. Nii kahju kui ka sellest pole, kuid ometi — olgem õnnelikud — meie lavadele ei tihka enam ilmuda enamuses täiesti alaväärtuslik välismaine jant, mis aastat viis tagasi alles kõikjal võidutses.

Kuigi meie maalavadele määratud teosed pole just kunsti-kirjandus, täidavad nad siiski oma vahepealse ülesande külakometist loodetava külateatrinini. On ju praegugi üksikuid maalavasid, kus repertuaaris püsivad pea eranditult head asjad. Hea näidend aga nõuab eeskätt korralikku lava vajaliku sisseseadega, näitejuhti, näitlejaid ja publikut. Kahjuks aga on ena-

mus meie maalavadele alles enam kui halvad, kitsad, madalad, petrooleumi valgustusega ja paari komplekti primitiivsete kulissidega. Näitejuhi kohuseidki täidavad veel paljudes kohtades sellele kutsele võhikud, kes näikse näidendi ettevalmistusel vaid üht muret tundvat — kuidas saaks aga enam „vägevat lamenti“ teksti või tegevusse tuupida.

Nende ridade autor nägi ise, kuidas üks selliseid lavastajaid H. Raudsepa „Põrund-aru õnnistuse“ vasara pähe kukkumise asemel laskis mehe kinni võtta ja haamriga korralikult läbi klobida.

See näide peaks tõendama, et halbades kätes parimigi tükk rikutakse.

Meil ei tarvitsevat karta ega kahjatseda meie väikelavade repertuaari pärast. See areneb koos meie külateatriga ja jõuab lavaolude paranedes tasemele, kus võime punastamatult kõneleda külateatrist. (Näiteks 1935. a. suvel esinesid täis-

saalidele Võrus Sänna Lavaring ja Petseris laulupäeva ajal üks Tartumaa lava-ringe!)

Kuidas tasuks hea näidend?

Hea näidend nõuab maa tegelastelki palju tööd ja vaeva. Selle juures vajatakse sageli eridekoratsioone, rekvisiite j. m. Ja siis pole mingi ime, kui ainult ühes vallas või alevikus nii lavastatud hea näidend hoolimata kohalike olude kohta rikkalikust kassast lõpeb puudujäägiga. Selle kattteks tuleb siis teha kähku üks või kaks kerget, labast janti.

Mõnel pool on katsutud korduvalt nädal hiljem anda odavat rahvaetendust. Hiljem aga on esitenduselisaal tühi olnud. Oodatakse odavat etendust.

Siin peaksid üksteisel ligemal asuvad rahvamajad kahtlemata energiliselt hakkama tegema vastastikku külaskäike. Seega saaks tabada mitu kärbest: näidendile kulutatud vaev tasuks enese, ühel trupil tuleks vähem uusi näidendeid õppida, seltskondlik läbikäimine ja ellevs suureneks, näite-truppide vastastikune võistlemine tuleks ainult kasuks.

Selline vaade, et „võõrad viivad raha vallast välja“ jne., nagu paljudes kohtades ilmneb, et tohiks enam püsida. See on teataval määral oma kodunurga lavaelu ja arengu takistamine „hiinamüüri-ga“.

Kohtades, kus näit. käib Draama-Studio, öeldakse, et hoolimata rahast, mille rändteater ära viib, kasvab kohaliku rahva armastus ja poolehoid omagi lavastuse vastu. Ja teine tõik — Draama-Studio etenduste järele jääb mõnikord tants pidamata. Publik rahuldub näidendist. Kohalikud tegelased aga hoiavad siiski sellest eelarvamusest kahe käega kinni, nagu tantsuta jääks ka näidendki rahva puudusel ära!

Kas AKÜ või Haridusliit?

AKÜ (Autorikaitse Ühing), reklaamides oma näidendeid, kinnitab, et kõige kasulikum olevat seltsidel otsejoonelt neilt, kui autorite otsemalt va-

hetalituselt, näidendeid laenata. Meie teame ka väga hästi, et AKÜ peamiseks sihiks on ikkagi autori huvide kaitsemine. Kui nüüd oletada, et näidendite laenutamise monopol läheks AKÜ kätte, siis oleksid tõesti autorite huvid kaitstud, aga kes kaitseks siis seltside huvisid?

Allakirjutajal pole tõesti midagi autorikaitse vastu. Nii nagu põllumees ei saa rukkeid ilma hinnata ära anda, niisama ei saa ka autorilt tahta, et ta oma töövilja — teose — tasuta annaks. Maa lavategelased aga ei saa oma määratu vaeva ja töö eest sentigi. Nemad tegutsevad ainult kodukoha arengu, seltskonna hüve ja rahvusliku au pärast. Kas neil ei hakka pisut valus, kui „kõigi teiste huvide kaitseks“ tuleb peo sissetulek pea tervenisti ära ohverdada?!

Maa seltskonna tegelased tunnevad ja usuvad, et õigeks vahemeheks autori ja nende vahel jääb ikkagi Eesti Haridusliit, kes peab nii autori kui ka näidendi tarvitaja huvisid kaitsma. Sellised mõtted avaldusid ka selgesti mullusel üleriiklikul teatri-kongressil.

*

Kõikjal kurdetakse, et peod enam ei tasu, kulud osutuvat suurteks. Kõigist nendest väljaminekutest on ülekohtusem ja arusaamatum omavalitsuste heaks võetav kurikuulus lõbustusmaks, mis mõnel pool on üldsissetulekust 20%. Ma ei tea, mis selle all õieti mõistetakse? Kas seltsi- ja lavategelaste enastohverdav töö on siis see lõbu või ühe näidendi lavastus, mille autori-tasu kultuuri edendamise nimel makstakse riigi poolt? Ühe käega antakse, teisega võetakse... Iseasi, kui tantsu maksustatakse.

Lõbustusmaksu kaotamisest on palju kõneldud-kirjutatud. Sadu otsuseid ja resolutsioone on vastu võetud ja eristatud. Aga ta püsib siiski nagu must rist meie vabaharidustöö üle.

Pärlijõel, aprl. 1936. a.

Teadlikud vabaharidustöö tegelased hangivad tarvilikud materjalid pidudeks

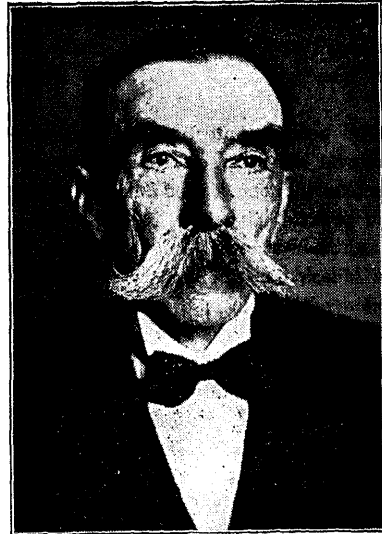
Eesti Haridusliidu teatritarvete laost.

Hans Kärner.

Ainsam praegu elavaist, kes võtnud osa Õisu laenuraamatukogu tegevusest selle asutamisest peale (a. 1883), alul liikmena ja aktiivse raamatukogu tarvitajana, hiljem juhatusliikmena (1886. a. kuni 1935. a.), kokku peagu 50 aastat. Võtnud aktiivselt osa seltsi tegevusest, olles juhatuses hulk aega kassahoidjaks, mees- ja segakooriliikmeks, mänginud sümfooniaorkestris ja töötanud kaasa kohal. näitetrupis. Teenete eest kohapealse seltsi ja rmtkg. tegevuses valiti H. K. Õisu laenuraamatukogu 50-da aastapäeva puhul 1933. a. seltsi auliikmeks.

Oma elupäevad on H. K. olnud Õisu mõisa teenistuses, alul eesttegijaks, hiljem tööjuhatajaks (kupjaks). Sobiva iseloomu tõttu on ta alati heas läbisaamises ümbruskonna inimestega ja võitnud nende poolehoidu. 70-dale eluaastale lähenev H. K. (sünd. 1. III 1868. a.) elab ja aitab veel nüüdki elavalt kaasa kohapealse kultuurielu küsimustele, olles oma optimismiga eeskujuks nooremailegi.

Seltskondlik elu Sännas.

El. El.

1.

Sännast on kõneldud sageli. Küll Säanna omapäraselt kaunist loodusest ajalooliseltluulelise Pärlijõega, küll Sännast võrsunud sõnakunsti kandjaist (Ar. Adson, Juh. Jaik) küll Säanna majandusliku ja kultuurilise elu tõhusast arengust. Nende ridade ülesandeks on tähistada suuremaid saavutusi Säanna vabariidustöös.

Vabariidustöö on Sännas ligemale poole saja aastase eaga, algatatud omaaegsest Säanna laulu- ja mängukoorist ning Rõuge karskusseltsist, mille asutajaiks ja kandjaiks olid Säanna inimesed. Esimene aga — laulu- ja mängukoor — oli nii kuulus, et inimesi 25—30 kl.

tagant käis harjutasist osa võtmas. Maa ilma-sõja ajal surid ülalpool märgitud ühingu ning 1917. a. revolutsiooni ja vabaduse päevade heledas kumas ja meeleolus asutati Säanna Rahvaraamatukogu Selts, mis oma neist ajast päritud nooruslikult pulbitseva vaimu ja verrega on muutunud tänaseni mitte üksnes Säanna kandvamaks kultuurikantsiks, vaid üheks aktiivsemaks kogu vabariigi seltside peres.

Nendest suurtest raskustest ja pingutustest, millega SRRS 1917. a. mõnekümne-raamatulise varandusega seltsikesest 1936. aastaks on kasvanud seltsiks, kelle ainelised varandused ühes rahvamajaga ulatavad üle 2000 krooni (millel võlga umbes Kr. 1000), nendest pin-

gutustest on võimatu siinkohal ülevaadet anda; mis aga seltsi nii kaugele on viinud, see on olnud eestlaslikult tüse töövaim ja jonn, positiivses mõttes, mille tõestuseks vaid üks näide seltsi ajaloost: „Peab veel märkima selleaastast otseku kangelastegu, mis kui mõnituseks oli võimumeestele: Liikme-kaartide pöördede oli trükitud, etliikmed kõnelgu ainult eesti keelt“. See oli okupatsiooni ajal, 1918. a. Samast: „Kuna kõikjal surub okupatsiooni karm käsi, inimeste kooskäimine tõkestatud on, kujuneb SRR Selts õnnelikuks kohaks, kus seltsi koosolekutel avaneb inimestel võimalus oma mõtete vahetamiseks. Liikmete arv tõuseb rekordini — 117 ja kuuluvuse järele on neid tervest kihelkonnast.“ Seltsi asutaja ja esimees Oskar Seegen poodi mõisnike peale-käimisel 1918. a.

2.

Tähtsamaid tähiseid hilisematest aastatest on: 1932. a. ostab selts Põminilt rahvamajaks endise, laostunud seisukorras härras-temaja. 1933. a. saab maja üldremondi ja maja ning krunn piiratakse 3 küljest aiaga, kuna 4. külge piirab Pärlijõgi. 1934. a. ehitatakse ümber ja juurde rahvamaja osa ning näitelava moodsate lava-seadeldiste, dekoratsioonide ja elektrivalgustusega, muutes hoone sellega üheks eeskujulikumaks Eestis. Ehitused läksid maksma ligemale 5000 kr., millest väljastpoolt saadi: Riigivanemalt kr. 250, Haridusliidult kr. 250 (dekoratsioonideks) ja Hasominilt kr. 750. Muu raha saadi kohalikest toetustest, säästsummadest ja seltsi üritustest.

3.

1934. a. valminud korralikud ruumid andsid 1935. a. vaimseks tööks avarad võimalused. Selle selgituseks mõned kuivad arvud:

näidendeid 11 (seltsi ringi poolt 7), avalikke aktusi 5, kursusi 6 (näitekunst 2, põllumajandus 1, moodsad ja rahvatantsud 2, vabaharidustöö 1), ekskursioone 1, laulupäevadest osavõtte 2, kinoõhtuid 3, loenguid 1, loteriisid 1, raamatunäitusi 1, RÄ pidustusi 1 jne. Iseseisvatest harudest töötasid: 1. Lavaring (juht V. Tulease, enne Neumann), 2. Laulukoor (juht S. Maavara, enne Markvart), 3. Keelpillide orkester (juht G. Tammemägi). Õpiringidest: lavakunsti õpiring (juhid V. Tulease, S. Maavara, Loori Kasesalu). Eriti tähtis oli lavaringi ja lavakunsti õpiringi töö, mis ringi nihutas parematesse Võrumaal. Siin on ka suured teened Eesti Haridusliidu konsulent hra V. Sooserval, kes 1935. aasta suvel kahel juhul Sännas lavakunsti kursusi juhatas.

RÄ puhul valiti seltsi auliikmeteks Sännast võrsunud kirjanikud: Ar. Adson ja Juh. Jaik.

1935. a. kassa läbikäik oli Kr. 1720. Liikmeid — 103. Koosolekuid peeti: üld 3, juhatuse 29, rev. kom. —4. Raamatukogus 845 köidet.

Peale ülalpool nimetatud tegevusharude juhtide juhtisid seltsi tööd esimehena Elmo Ploom juhatuse liikmetena: Al. Kaelas, G. Leimann, R. Michelson, J. Kaska (kõik alates 1933. a.), V. Tulease ja Ed. Bredis. Raamatukogu ja lugemislaua korraldas prl. Amanda Uibu, kes praegu õpib Kunda rahvaulikoolis

Veel suurema hooga mindi 1936. aastasse. Võetakse osa Haridusliidu hoogtöö võistlustest ja koondati seltsi ümber kõik ärksamad jõud ja teoinimesed. Siinkohal ei saa jätta märkimata seda suurt abi ja tähtsust, mis seltsi suhtes on olnud Eesti Haridusliidul: moraalne ja aineiline toetus, abi võlgade korraldamisel ja tasumisel, konsulentide läkitamine j. n. e.

Aluksne — tugev eestlaste keskus Latvijas.

Uuemad ajaloolised uurimused tõendavad, et veel paar aastasada enne muistse iseseisvuse lõppu on eestlased elanud märksa lõunapool — praeguse Põhja-Latvija piirides. Lõunast ja idast on aga venelased surunud peale lätlastele, need omakorda eestlastele, ja nii

ongi viimased tõrjutud Marienburgi järve ümbrusest mere äärde — praegusele Pärnumaale.

Möödunud sajandi viimastel aastakümnetel aga on huvitaval kombel just Lõuna-Pärnumaalt, osalt ka Viljandimaalt, asunud suur hulk eestlasi Marienburgi järve, praeguse

Aluksne, ümbrusesse. Nad ostsid siin endile talud ja elavad kaunis jõukate peremeestena lätlaste vahel. Oma rahvusliku iseteadvuse ja eesti keele hoiavad nad aga alles, vaatamata sellele, et nad kuuluvad Latvija kodakondsusesse. On huvitav, et kuigi tavaliselt siin ja seal piirimaades esineb hõõrumisi eestlaste ja lätlaste vahel, on Aluksne ümbruses kahel rahvusel vastastikune läbisaamine väga hea. Eestlasi on kohaliku latvija seltskonna juhtivatel kohtadelgi — valla volikogudes, vallavanema abidena ja olvitserkonnaski.

Eestluse kantsiks on Aluksne Eesti Haridusselts, mille iga ulatub tagasi juba 1907. aastasse. Omal ajal on seltsi asutajateks olnud eestlased Ruttas, Kass, Kollist, Kokamägi, Vint, Johanson (oli kauaaegne esimees), preester Janson, Märton, j. t. Seltsil on tulnud sageli palju vaeva näha eestikeelse algkooli ülevõlpidamisega. Praegugi on kooli päevamured väga lähedalt seotud seltsi muredega.

Praegu on seltsi esimeheks hr. J. Tiro. Suurimaks päevamureks on seltsil oma ulualuse soetamine. Seni kasutatakse pidudeks kohaliku seltskondliku ühingu rahvamaja, kus aga pidude puhul tuleb tasuda üüri 35—50 latti (1 latt = 90 senti). Et eestlased elavad laialipillatult, siis ei saa pidudest osavõtjate arv kunagi tõusta väga suureks, mille tõttu ruumide üür kujuneb koormavaks, olgugi et pidudel on pileti hinnad 0,80—2,50 latti.

Seltsil on oma puhkpillide orkester kümne

mängijaga. Laulukoor ei tööta juhi puudumise tõttu. Varem käis laulukoori juhataja Aluksne koori juhatamas 57 km eemalt! Pikapeale aga muutus nii kauge maa tagant hobusega kohalesõit tüütavaks ja koormavaks.

Noorte osakond töötab pr. Tiro hooldusel, Käiakse sageli koos, korraldatakse segaeeskavaga õhtuid, arutatakse kirjandusküsimusi, esitatakse soolopalu jne. Pr. Tiro, kohaliku eesti algkooli juhataja, juhib ka seltsi näitetrupi tegevust.

Raamatukogu on peagu sama vana kui selts. Raamatuid on umbes 900, lugejaid 80. Kuna raamatukogu saab nüüd igal aastal raamatuid ka Eesti Hariduseministeeriumilt, siis pole selts ise enam summasid kulutanud uute raamatute juurdehankimiseks. 8 km eemal asub ka haruraamatukogu. Latvija hariduseministeerium ega kohalik omavalitsus raamatukogu ei toeta.

Suvel korraldatakse vahetevahel õpireise Eestisse. On külastatud Lõuna-Eestit, on ühiselt osa võetud ka Eesti laulupidudest ja külastatud Tallinna näitust.

Murel teeb Aluksne eestlastele ainult kooli küsimus. On olemas küll kolme komplektiline eesti õppekeelega algkool, aga — õppejõud on kõik naised. Pealegi pole kedagi, kes õpetaks laulmist. Eesti-Läti vahelises koolikomisjonis olevat siiski jõutud kokkuleppele, et tulevast sügisest alates saab Aluksne eesti algkool ka ühe meesõppejõu.

Pikasilla Haridusseltsi raamatukogu.

Pikasilla Haridusseltsi raamatukogu (Valgamaal) asub Mangu talu toas, kusjuures koguhoidjaks on sama talu tütar prl. L. Proosa. Raamatukogu on asutatud kümmekond aastaid tagasi, kuid sellele vaatamata on suudetud kogus raamatuarvu (ühes RA annetustega) tõsta vaevalt 200 köite lähedale. Kuigi kogul tuleb rahuldada võrdlemisi laialdase ümbruskonna lugemishuviliste huvitarvet, pole seda seltsi poolt tahtlikult võetud avalike raamatukogude võrku, kuna on kardetud sellega seosesolevate korrustusnõuete täitmist (!). Seega on raamatukogu jäänud ilma ka seadustega kindlustatud omavalitsuse- ja riigitoetusist, ja on saanud täieneda ainult nende väheste summakeste arvel, mis seltsil endal

on piisanud oma võrdlemisi piiratud majanduslike võimaluste juures. Kohaliku (Patküla) valla avalik raamatukogu aga asub 14 km eemal Tõrva linnas, nimet. valla vallamajas, ja juba kogu kauguse tõttu leiab vaevalt tarvitamist Pikasilla rahva poolt. Kuigi aastate jooksul on Pikasilla Haridusseltsi raamatukogu tarvitajate koguarv tõusnud üle neljakümne, nähtub, et viimasel ajal (ka RA puhul!) on kogu tarvitamine muutunud õige hõredaks; mis ka tõesti mõistetak, kuna vaevalt on suudetud juba aastate jooksul mõni üksik uuem teos juurde muretseda.

Siiski, RA puhul kogu on rikastunud üle 100 köite võrra, kuid seda õige omapärasel viisil.

Nimelt on kohalik algkooli hoolekogu leidnud sel teel võimaluse vabandada koolile aastate eest saadetud „Looduse“ õnnistusest, et nimetatud raamatud on otsustatud annetada P. Haridusseltsi raamatukogule. Kahjuks pole ka nimetatud lahke annetuse teel kogu saanud juurde kuigivõrd paremaid teoseid, uuemaist rääkimata. Muid erilisi sissetulekuid kogu täiendamiseks, nagu kohapealsete elanike annetuste teel, ka RA märkide müügist jne. pole P. raamatukogu saanud. Seltsil endal aga on palju tegemist oma rahvamajaga, milleks on võetud ostmisele üks kohalik eramaja, mis aga rahvamajaks kõlbmatuse tõttu on nüüd tarvitamiseks hoopis suletud. Nüüd on palju muret majaostu maksude korraldamisega, kusjuures loomulikult osutub vajalikeks selle ümberehitamine nõuetele vastavamaks. Selle juures on raamatukogu jäänud enam vaeslapse ossa, kellele piisab ainult õige väikesi summakesi, jääke muist ettevõtteist.

Pole siinkohal põhjusest märkida, et seesugu-

seid ja veel vaesemaidki raamatukogusid-vaeslapsi leidub mitmeid mujalgi, kus RA kaunid mõtted ja taotlused jäänud vaid ilusaiks sõnadeks. Alati ei saa siiski vabandada ainult oludega, kuna leidub tihtigi siiski rohkem ükskõiksust kui olude kitsust. Eks avaldu see kujukalt kas või raamatukogude toetamises (õigem mittetoetamises) kohalike majand. asutuste ja isikute poolt. Pole sugugi ainukordsed need juhud, kus selleks otstarbeks on leidnud küll võimalusi mõnigi „peost suhu“ elatuv väikesepalgaline, kuna mõneltki jõukalt tööstuste ja suurte varanduste omajalt oleks suur teene, kui pika ja vaevarikka mungumise peale langeks seks otstarbeks mõnikümmend senti, otseki armaandena ka raamatukogudele! Pole haruldased needki juhtumid, kus raamatute annetaja õilist glooriat on lõigatud sel teel, et selleks on likvideeritud oma pööningu kolikambreid, kuhu sattunud vanad, ajastlained raamatud. — Ka raamatukogude toetajaiks on vaja raamatusõpru!

K. L.

Järvakandi klaasivabriku haridusselts 10. aastane.

Pühapäeval 10. mail s. a. pühitses Järvakandi klaasivabriku haridusselts 10. aasta juubelit.

Selts on ellu kutsunud 1926. a. Harjumaa koolinõuniku hra. Summeri õhutusel ja kohalikkude tegelaste hra-de Säärekõnnu ja Palso ning prl. Runge algatusel.

Kuni selle ajani puudus kohapeal igasugune seltskondlik tegevus. Elati omaette puht metsa- kolka elu; viideti aega joomingutega, kaklemistega ja muude metsikute lõbustustega.

Seltsi tegevust on kogu aeg tunduvalt pidurandanud ajakohaste ruumide puudumine.

Esimese omaette ruumina soetati n. n. metsalava, mis tehaste juhatuse kaasabil, seltsi tegelaste isiklikul koostöötamisel üles ehitati tehaste lähedale metsa. Seal on korraldatud rida suvepidusid näidendite ettekandmisega. Kuid seal saab tegutseda ainult suvel, kuni ilmad soojad.

Hiljem, 1934. a. talvel, anti tehaste juhatuse poolt seltsile, ühiselt teiste organisatsioonidega kasutamiseks ruumid juba kindlas majas. Mõningate ümberehituste teel saadi väike saal ja alaline näitelava. Saali omapärasuseks on, et seinad on kaetud klaasiga.

Alaliste ruumide saamisega avanes seltsil võimalus intensiivsemaks tegevuseks.

On peetud rida mitmesuguseid kursusi ja loenguid. Korraldatud riiklikkudel tähtpäevadel aktusi ja avalikke kõnekoosolekuid, ning peale selle hulk peoõhtuid näidendite ettekandmisega, arvult üle 20. Kõigist neist üritusist on seltskond alati elavalt osa võtnud.

Üksikute alade arendamiseks on seltsi juures ellu kutsunud järgmised ringid: raamatukogu-, muusika-, teatri- ja spordiringid.

Raamatukogus on 600 köidet mitmesuguseid raamatuid, peamiselt eestikeelne ilukirjandus. Alates 1928. aastast kuulub kogu avalikkude raamatukogude võrku. Suurem osa seltsi sissetulekust on läinud raamatukogu täiendamiseks. Toetust selleks on saadud ka tehaste juhatusest ja vallaomavalitsuselt.

Raamatukogu on leidnud elanikkonna poolt kogu aeg elavat kasutamist.

Suurimad teened raamatukogu arendamisel on pr. ja hra Mikiveridel. Praegu on raamatukogu juhatajaks hra A. Lippe.

Muusikaringil on oma keelpillide orkester, kuid mängijate puudusel ei saa seda täies ulatuses kasutada. Käesoleval aastal ringi juurde kutsuti ellu tehaste juhatuse, teiste organisatsioonide ja

üksikute isikute toetusel puhkpillide orkester, millest kohapeal tunti suurt puudust.

Orkestri juhiks on hra Madisson.

On püütud organiseerida ka laulukoori, kuid inimeste vahelduva koosseisu ja mitmesuguste tööaegade tõttu (tehased töötavad kolme vahetusega) on see senini, katsetele vaatamata, ebaõnnestunud. Võib olla õnnestub see tulevikus, kui seltsil korda läheb leida inimest, kellel eeldusi ja aega on laulukoori organiseerimiseks.

Edukalt on töötanud ka teatri-ring. 10. aasta jooksul on lavastatud üle 20 näidendi, peamiselt rahvatükid ja eesti kirjanike teosed. Näidendite ettevalmistamisel on töötatud täie innuga, proove on olnud iga tüki ettevalmistamisel 12–20, Ettekanded on leidnud vaatajaskonnalt alati elavat osavõttu. Tüübilisemaid kujusi on suutnud luua ja pakkuda meesosades h-rad Mikiver, Tammoja, K. Hansen ja A. Nääs, ning naisosades prl. Taasväli.

Dekoratsioonide valmistamisel on suurt osavust näidanud h-rad Hansen ja Nääs.

Intensiivselt on tegutsenud ka spordiring. Eriti hea kuulsuse on ring omandanud jalg- ja võrkpallis. Senised saavutused väärivad seda rohkem märkimist, et sporti on tulnud seni arendada

väga algelistes tingimustes, kuna puuduvad eeskujulikud platsid, ruumidest kõnelemata.

Möödunud aasta suvel tegutses seltsi juures ka laste suveaed, kestvusega 2,5 kuud. Kuna sellest osavõtt väga elavaks osutus, üle 40 lapse, siis otsustas selts lasteaia avada ka käesoleval suvel.

Lasteaia ülalpidamist on tõhusalt toetanud tehaste juhatus ja maavalitsus.

Kõne all on olnud ka õpiringide ellukutsumine, kuid mõnesuguste asjaolude tõttu pole see senini õnnestunud. Loodetavasti õnnestub seda ala arendama hakata lähemas tulevikus.

Kokkuvõttes võib seltsi möödunud 10 aasta tegevusega rahul olla.

Lõpuks tuleb veel lugupidavalt märkida, et seltsi elu ja tegevuse arendamisel on pikemat aega innukalt töötanud koolijuhataja pr. Mikiver, võttes seltsi juhtimisest osa üle 7 a. Pikemat aega on seltsi juhatuses veel tegutsenud h-rad Mikiver, Neeme ja Holberg.

Præguses juhatuses on h-rad Mikiver, Evert, Madisson, Orutalu ja prl. Jaks.

Keskorganisatsioonides on selts liikmeks: E. Haridusliidus alates 1928. a. ja Lauljate Liidus käesolevast aastast.

A. E

Kutse V Soome-Ugri kultuurkongressile.

Esimesest Soome-Ugri Kultuurkongressist möödub tänava juba 15 aastat. Nimelt peeti see Ühissoomes Koolikongressi nime all 20.—22. juunini 1921 Helsingis. Järgnes teine Soome-Ugri Hariduskongress 19.—21. juunini 1924 Tallinnas ja kolmas 10.—13. juunini Budapestis. Neljas kultuurkongress leidis aset jälle Helsingis, ning sellel oli Eesti esindajail au esitada kutse järgmisele hõimukongressile Tallinnas, mis nüüd kokkuleppel Soome ja Ungari toimikondadega on otsustatud pidada 26.—28. juunini 1936.

Soome-Ugri kongressidel on olnud suur tähendus hõimusuhete arendamises. Nende tulemusena on hõimumaade kultuuriline koostöö üha laienenud kui ka süvenenud. Märkatavad on edusammud teadlaste, üliõpilaste ja õpilaste vahetuse alal. Seega eriti meie noortele on antud hõimumaade parema tundmaõppimise võimalus, ning jääb loota, et nad saadud ergutust ja kogemusi edaspidises töös vastavalt ka rakendavad. Silmapaistva saavutusena edasi tuleb esile tõsta õpetajate ja rohuteadlaste sõprusliitude sõlmimist, ning jääks soovida, et võimalust mööda järjest enam selliseid erialalisi hõimuühinguid loodaks. Hõimupäevadegi pühitsemine, rahvuslik eneseleidmine ja rah-

vustunde süvendamine võtab rõõmustavalt üha suuremat hoogu.

Eelseisev kongress muidugi põhjeneb eelmiste kogemustele ja saavutustele. Kongressi kava on püütud kujundada võimalikult vaheldusrikkaks. Üldettekannete arvu on piiratud aja tõttu veelgi vähendatud, harrastusringe aga lisatud. Jääb soovida, et viimastest võrsuksid püsivama iseloomuga hõimuühingud. Need omalt poolt võimaldaksid anda hõimutööle konkreetsemaid eesmärgi, millist vajadust eriti viimasel ajal on rõhutatud. Isiklik ja erialaline kontakt on ju tulemusriikka hõimutöö tähtsamaid eeldusi.

V Soome-Ugri kultuurkongressi kava.

Kooli- ja kunstinäitused 21.—28. juunini 1936. a.

Neljapäeval, 25. juunil 1936. a.

Soome külaliste saabumine kell 15.00.

Näituste külastamine, linna vaatamine.

Ungari külaliste saabumine kell 17.00.

Toimkondade ja harrastusringide koosviibimisi kell 19.00.

Soome helitööde kontsert Estonia kontsertsaalis kella 21.00—23.00.

Reedel, 26. juunil 1936. a.

Avamisjumalateenistus Kaarli kirikus kella 10.00—11.00.

Kongressi pidulik avamine Estonia kontsertsaalis kella 11.30—13.00.

Üldkoosolek Estonia kontsertsaalis kella 14.30—16.30:

1. Prof. J. M a r k: Soome-Ugri rahvaste kaubandusest.
2. Ülemriiginõunik dr. A. B ä n: Soome-Ugri rahvavaimu loov jõud.
3. Prof. A. M. T a l l g r e n: Eesti ja Soome ajaloo algusel.

Harrastusringide koosolekuid kella 17.30—20.00.

Eesti helitööde kontsert Estonia kontsertsaalis kella 21.00—23.00.

Laupäeval, 27. juunil 1936. a.

Üldkoosolek Estonia kontsertsaalis kella 9.00—11.30:

1. Minister prof. K. T. Jutila: Soome majanduslikust arengust iseseisvuse ajal.
2. Prof. J. H a n k i s s: Ungari kirjanduse asend maailmas.
3. Agr. Th. P o o l: Eesti agraarreformist ja selle tulemustest.

Harrastusringide koosolekuid kella 15.00—17.00.

Rahvapidu staadionil kella 18.00—20.00.

Ungari helitööde kontsert Estonia kontsertsaalis kella 21.30—23.00.

Pühapäeval, 28. juunil 1936. a.

Harrastusringide ettevõtteid ja lähemaid ekskursioone kella 8.00—12.00.

Jumalateenistused kirikuis kella 10.00—11.30.

Lõppaktus Estonia kontsertsaalis kella 13.30—15.00.

IV Ülemaaline Meestelaulupäev hipodroomil kella 16.00—20.00.

Vabaharidustöö harrastusring Soome-Ugri kultuurkongressil.

Vabaharidustöö harrastusringi organiseerimine 5. Soome-Ugri kultuurkongressil tehti ülesandeks E. Haridusliidu peasekretär Ev. Vender'ile, kes samuti on vabaharidustöö näituse üldjuhatajaks kongressi puhul toimival üldisel eesti pedagoogilisel näitusel. Nagu nüüd selgub, on vabaharidustöö harrastusring kongressil üks suuremaid; ringi tööst huvitatuid on registreeritud umbes 100.

Harrastusringi korraldavasse toimkonda kuuluvad Ernst S ä r g a v a esimehena, Ewald V e n d e r abiesimehena, hra T a r a n d (ÜENU keskjuhatause sekretär), Neeme Ruus ja Karl L a a n e liikmetena. Ringi töökava on järgmine:

Neljapäeval, 25. juunil kell 19—21 tutvumisõhtu Kristliku Noorte Naiste Ühingu ruumes, Harju tän. 48. Kavas — tervitused, soolaulale, rahvatantse ja ühine eine

Reedel, 26. juunil kell 17.30—20 — harrastusringi 1. töökoosolek. Päevakorras: harrastusringi juhatause moodustamine, ettekand — Ev. V e n d e r „Iseloomustavaid jooni Eesti vabaharidustöös“; Niilo L i a k k a „Vabaharidustöö Soomes“; Fr. P u k s o o „Raamatukogud Eestis“; Soome raamatukogunduse tegelasel ettekanne: „Tähelepanekuid Soome maa-raamatukogude tegevusest“.

Laupäeval, 27. juunil kell 15—17 — 2. töökoosolek. Päevakorras: Aug. M e i k o p — „Noorsootöö Eestis“; mag. V i n t „Maanoorte liikumine Eestis“; Heikki H o s i a „Noorsootöö Soomes“; harrastusringi töö lõpetamine.

Vabaharidustöö näitusel on väljapanekuid Eesti Haridusliidult, Eesti Karskusliidult, Naissiidult, Noorte Punaselt Ristilt ja Noorseppade Malvalt.

»Lutsi maarahva« lapsi suveks Eestisse.

Eesti Haridusliit võttis oma ülesandeks meie lähemate hõimude — Lätis asuvate eestlaste haridusliku ja kultuurilise tegevuse vabastamise. Esi-mese sammuna toimub käesoleval suvel lutsi eestlaste laste paigutamine Eestisse suvekolooniatesse. Lutsimaal käis olukorraga tutvumas hariduskonsulent Neeme Ruus, kes kohal olles võis konstateerida, et sealsete hõimude keskel on huvi Eesti vastu kaunis suur. 21. juunil saabubki Tallinnasse 13 last Lutsimaalt, kes jäävad üheks kuuks Eestisse. Neist 5 jäävad noorkotkaste laagrisse, 5 Punase Risti ja 3 Eesti Lastekaitse Ühingu kolooniatesse.

Õpireis 3. Põhjamaade haridusnädalale Norrasse.

Eesti Haridusliit korraldab ühissõidu 3. Põhjamaade haridusnädalale, mis peetakse Norras, Järene rahvaulikoolis, Stavangeri ligiduses 10.—16. juulini. Eestist on osavõtjaid 12, nende hulgas Tallinna linna koolivalituse juhataja Jakob Kents, kirjanik Jüri Parijõgi, hariduskonsulent Neeme Ruus ja rida õpetajaid. Norrasse sõites peatatakse ka Stockholmis, Oslos ja mitmes Rootsi-Norra maakohas. Kuuldavasti toimub 4-s haridusnädal Taanis ja 5. Islandis. Selle järele aga tuleks haridusnädal korraldamisele Eestis.

Toimetuse juhataja: J. Rummo (peatöötaja), A. Sibul, A. Särev, E. Vender (vastutav toimetaja). Väljaandja: Eesti Haridusliit. Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Uus tänav nr. 2.

F-ma J. Ratasepa trükikoda — Tallinn, Lai 43.

KINNITUSSELTS „TALU”

TALLINN, ESTONIA PUIESTEE 27

TELEFONID: 459-09
459-07

Toimetab: tule-
elu-
õnnetusjuhtumiste-
murdvarguste-
koduloomade-
rahe-
klaasi-

kindlustus

ESINDAJAD IGAS LINNAS JA VALLAS

SOBIVA MATERJALI SUVERIIEETUSEKS leiate

A/S. TEKLA RIIDEKAUPLUSTEST

Tallinn, Suur Karja 15
Tallinn, Pärnu mnt. 6 (enne Valli 10)
Haapsalu, Ehte 2
Kuressaare, Kauba 2
Mustvee, Tartu 15
Narva, Peetri plats 2
Petseri, Kaubarida 6/7
Pärnu, Vee ja Pika tänava nurgal
Rakvere, Turuplats
Valga, Kesk 14
Viljandi, Tartu 6-a
Võru, Jüri 5-a

Jälgige meie vaateakende uudisväljapanekuid

S U U R I M A
V A L I K U K Õ I G I S T
H O O A J A R I I D E -
K A U P A D E S T
L E I A T E

KODUMAA VABRIKUTE RIIDEKAUPLUSEST

HERMAN RÕIVAS

TALLINN, ESTONIA PUIESTEE 11, TEL. 304-80

MÜÜK SUUREL
JA
VÄIKESEL ARVUL

ARENG

on kultuuri- ja haridustegelaste
ajakiri.

ARENG toob oma veergudel juhtkirju, kirjutusi, ülevaateid ja kroonikat kultuuri ja vabaharidustöö mitmesugustelt aladelt.

ARENG on kõigi kultuuri- ja vabaharidustöö-tegelaste omavaheliseks sidemepidajaks ja ustavaks kaastööliseks.

ARENG pühendab oma veergudel erilist tähelepanu enesearendustöö mitmekesistele vormidele ja nende väljaarendamisele.

ARENG on parimaks suhteks ja nõuandjaks õpiringidele, maateatri tegelasile ja raamatukogudele.

ARENKU kaastöölisiks on hulk tuntud teadusmehi, hariduse- ja seltskonnategelasi.

Arengu tellimishind aastas 2 kr., poolaastas 1 kr. (poolaasta viisi tellimine on võimalik 1. I—30. VI ja 1. VII—31. XII). Tellida saab igast postiasutusest.

TOIMETUS: J. Rummo (peatoimetaja), A. Sibul, A. Särev ja E. Vender (vastutav toimetaja).

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Uus 2—2, tel. 452-02.